

MAGYAR
NYOMDÁSZOK

ÉVKÖNYVE

TANAY JÓZSEF

1883

BUDAPEST

A SZERKESZTŐ SAJÁT KIADÁSÁBAN

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

LIBRARY
MONTAGNIER
MONTAGNIER

(R
2)

21.810/1

KATHOLIKUS	NAP	PROTESTÁNS
Kis karácson ☾	1 Hétfő	Ujév napja
Makár apát	2 Kedd	Élbel, Szelli
Genovára szüz	3 Szerda	Éneh
Titus püsp., Izabella	4 Csütört.	Lét, Izabella
Celezfor pápa rt.	5 Péntek	Simeon
Vizkereszt	6 Szomb.	Vizkereszt
G 1 Bálint rt. Rajm.	7 Vas.	G 1 Izid., Raim.
Szörény, Eshárd	8 Hétfő	Eshárd
Julián rt. Marcz. ●	9 Kedd	Julián, Marczsiál
Rem. Pál, Marczsián	10 Szerda	Remete Pál
Bigin pápa	11 Csütört.	Felicitás, Bigin
Ernö püsp., Medeszt	12 Péntek	Reinhold, Ernő
Veronika, Videt	13 Szomb.	Videt
G 2 Jéz. sz. neve	14 Vas.	G 2 Bódog
Mór	15 Hétfő	Mór
Marcel pápa rt. ☾	16 Kedd	Marcel
Remete Antal apát	17 Szerda	Remete Antal
Pircska szüz	18 Csütört.	Pircska
Márton és Márta	19 Péntek	Márton, Sára
Fábián és Sebestyén	20 Szomb.	Fábián és Sebesty.
G Agnes szüz rt.	21 Vas.	G Hetvenedv.
Vinceze vértanu	22 Hétfő	Vinceze
B. Csöz. eljegyz. ☽	23 Kedd	Imrithe
Timót	24 Szerda	Timót
Pál fordulása	25 Csütört.	Pál fordulása
Peliharcp püsp. vért.	26 Péntek	Peliharcp
Erampzájú János	27 Szomb.	Erampzájú János
G Margit szüz	28 Vas.	G Hatvanadv.
Szal. Ferencz	29 Hétfő	Valér
Stelgunda szüz	30 Kedd	Stelgunda
Delaskai Péter rt. ☾	31 Szerda	Virgil

KATHOLIKUS	NAP	PROTESTÁNS
<i>Ignác ph. vért.</i>	1 Csütört.	<i>Birgitta</i>
Gy. szt. B. Assz.	2 Péntek	<i>Gy. szt. b. assz.</i>
<i>Balázs püsp. vt.</i>	3 Szomb.	<i>Balázs</i>
G Farsangvas.	4 Vas.	G Ötvenedvas.
<i>Ágota szüz</i>	5 Hétfő	<i>Ágota</i>
<i>Énoshagyé kedd</i>	6 Kedd	<i>Dorottya</i>
<i>Hamvazé szerda</i> ● †	7 Szerda	<i>Miklós</i>
<i>Mattai János</i>	8 Csütört.	<i>Salamon</i>
<i>Jézus 5 sz. sebc</i>	9 Péntek	<i>Apollin</i>
<i>Skolasztika</i>	10 Szomb.	<i>Skolasztika</i>
G 1 <i>Enfréz., Dező</i>	11 Vas.	G. Invoc. <i>Froz.</i>
<i>Eulália szüz</i>	12 Hétfő	<i>Eulália</i>
<i>Jordán p., M. Katalin</i>	13 Kedd	<i>Mazter</i>
<i>Bálint vt. Kánt.</i> ☽	14 Szerda	<i>Bálint</i>
<i>Fauzstin és Jovita</i>	15 Csütört.	<i>Fauzstin és Jov.</i>
<i>Mt. sz. tövis koron.</i> †	16 Péntek	<i>Juliána</i>
<i>Julián és Dénát</i> †	17 Szomb.	<i>Julián és Dénát</i>
G 2 <i>Simon ph. vt.</i>	18 Vas.	G. Remin. <i>Fláv.</i>
<i>Suzánna, Konrád</i>	19 Hétfő	<i>Miansvet, Gábian</i>
<i>Eleuter ph. vt.</i>	20 Kedd	<i>Enkár, Eleuter</i>
<i>Eleonora, Méc vt.</i>	21 Szerda	<i>Eleonora</i>
<i>Péter székhfoglalása</i> ☽	22 Csütört.	<i>Péter székhfoglalása</i>
<i>Romána, Margit</i>	23 Péntek	<i>Verült, Miklós</i>
<i>Mátyás apocstl</i>	24 Szomb.	<i>Mátyás apocstl</i>
G 3 <i>Valburga, Vihé.</i>	25 Vas.	G Oc. <i>Szűsike</i>
<i>Sándor, Porfir ph.</i>	26 Hétfő	<i>Neszter, Sándor</i>
<i>Leánder, Neszte sz.</i>	27 Kedd	<i>Gyöző</i>
<i>Román hitv.</i>	28 Szerda	<i>Leánder</i>

KATHOLIKUS	NAP	PROTESTÁNS
Albin vértanu	1 Csütört.	Albin
Szimplicz pápa	2 Péntek	Szimplicz
Ginda	3 Szomb.	Ginda
G 4 Hazm. si., Ad.	4 Vas.	G Laet. Aderján
Őzsb	5 Hétfő	Frigyes
Frigyes	6 Kedd	Fridelin
Alquinci Tamás	7 Szerda	Felicizitás
Jaknes János	8 Csütört.	Filemon, Seltán
Francozisha	9 Péntek	Adelaiz, 40 vértanu
40 vértanu	10 Szomb.	Sándor
G 5 Fekete vas.	11 Vas.	G Judica
Gergely pápa	12 Hétfő	Gergely
Rozina szüz	13 Kedd	Rozina, Szűz
Mátild	14 Szerda	Saharjás
Longin, Krisztóf	15 Csütört.	Krisztóf
Fájdalmas szüz	16 Péntek	Merezstély, Czizjén
Gertud szüz	17 Szomb.	Gertud
G 6 Virágvas.	18 Vas.	G Palm. Sándor
Jézsef nev. atya	19 Hétfő	Jézsef nev. atya
Isákhim, Mattena	20 Kedd	Isákhim
Benedek	21 Szerda	Benedek
Nagy csütörtök	22 Csütört.	Nagy csütörtök
Nagy péntek	23 Péntek	Nagy péntek
Nagy szombat	24 Szomb.	Nagy szombat
G Husvétvas.	25 Vas.	G Husvétvas.
Husvéthétfő	26 Hétfő	Husvéthétfő
Supper püspök	27 Kedd	Supper
Guntám, Bédog p.	28 Szerda	Guntám
Czivil	29 Csütört.	Czivil
Herény, Hegul.	30 Péntek	Guidé
Benjamin, Amoz	31 Szomb.	Amoz, Herénia

KATHOLIKUS	NAP	PROTESTÁNS
G 1 Fehérvás.	1	G 1 Quasi m. g.
<i>Miszt. dár. és szög.</i>	2	<i>Teodézia, Amália</i>
<i>Mihlár püspök</i>	3	<i>Dávid</i>
<i>Ambros, Izidor</i>	4	<i>Ambros</i>
<i>Ferretti szent Vincze</i>	5	<i>Maximus</i>
<i>Czelestin, Vilmos</i>	6	<i>Irenus</i>
<i>Elmin</i>	7	<i>Lukréczia, Öög.</i>
G 2 Dénes p., Alk.	8	G 2 Past. Bon.
<i>Demeter</i>	9	<i>Demeter, Pichet</i>
<i>Mihlár patr. Ezechiel</i>	10	<i>Dániel, Ezechiel</i>
<i>Leo pápa</i>	11	<i>Gyula</i>
<i>Gyula pápa</i>	12	<i>Ezechiel</i>
<i>Sermenygild, Ida</i>	13	<i>Sermenygild</i>
<i>Tiber</i>	14	<i>Tiber</i>
G 3 Szt. Józ. olt.	15	G 3 Jubilate
<i>Mallizl vt., Lamb.</i>	16	<i>Áron, Kázmér</i>
<i>Hező vértanu</i>	17	<i>Radó</i>
<i>Apotonus</i>	18	<i>Valér</i>
<i>Messzeczencz, Antónia</i>	19	<i>Sermogy., Emma</i>
<i>Égnes, Marcellin</i>	20	<i>Szulpicz</i>
<i>Anzelm püspök</i>	21	<i>Edelár, Oda</i>
G 4 Széler, Május	22	G 4 Cant. Sz., Máj.
<i>Béla püspök vértanu</i>	23	<i>György</i>
<i>György vértanu</i>	24	<i>Béla</i>
<i>Márh evangeliata</i>	25	<i>Márh ev.</i>
<i>Ervin, Hilít</i>	26	<i>Hilít</i>
<i>Peregrin hv.</i>	27	<i>Anaszt., Üeszté</i>
<i>Vitályos</i>	28	<i>Vitályos</i>
G 5 Péter vértanu	29	G 5 Rog.
<i>Mez. nap, S. Kat.</i>	30	<i>Szibilla</i>
		<i>Mecény, Eutrop</i>

1883

M Á J U S

31 NAP

KATHOLIKUS	NAP	PROTESTÁNS
<i>Fül. s. Jak. \ her. járó</i>	1 Kedd	<i>Fülöp és Jakab</i>
<i>Eltanáz p. \ napch</i>	2 Szerda	<i>Szigmund</i>
Aldozó csütört.	3 Csüt.	Aldozó csütört.
<i>Flórián vt.</i>	4 Péntek	<i>Menika</i>
<i>Gocárd, Pius</i>	5 Szomb.	<i>Gocárd</i>
G 6 János, portae. ●	6 Vas.	G 6 port. e. János
<i>Szanizló ph. vt.</i>	7 Hétfő	<i>Gottfried</i>
<i>Sz. Mihály megjelen.</i>	8 Kedd	<i>Szanizló vt.</i>
<i>Uz. Gergely</i>	9 Szerda	<i>Jób</i>
<i>Antonin ph.</i>	10 Csütört.	<i>Gyöző, Gordián</i>
<i>Beatrix, sz. Miam.</i>	11 Péntek	<i>Mamert, Adelf</i>
<i>Pongrácz †</i>	12 Szomb.	<i>Pongrácz</i>
G Pünkösdvas.	13 Vas.	G Pünkösdvas.
Pünkösdhétfő ☽	14 Hétfő	Pünkösdhétfő
<i>Szofia sz.</i>	15 Kedd	<i>Szofia</i>
<i>Uzp. János Kánt. †</i>	16 Szerda	<i>Peregün</i>
<i>Urbán</i>	17 Csütört.	<i>Liberát</i>
<i>Venáncz hr., Erik †</i>	18 Péntek	<i>Libor</i>
<i>Jvo hitv. †</i>	19 Szomb.	<i>Petencziána</i>
G 1 Sz. Hároms. v.	20 Vas.	G Sz. Hároms. v.
<i>Íriszt. sz. vére</i>	21 Hétfő	<i>Okos</i>
<i>Ilona, Julia vt. ☽</i>	22 Kedd	<i>Ilona</i>
<i>Dezso</i>	23 Szerda	<i>Dezso</i>
Ur napja Janka	24 Csüt.	<i>Janka, Domonkos</i>
<i>Erbán p. vt.</i>	25 Péntek	<i>Erbán</i>
<i>Ezei Fülöp</i>	26 Szomb.	<i>Béda</i>
G 2 János pápa vt.	27 Vas.	G 1 Luczián
<i>Vilmos, Theod. vt.</i>	28 Hétfő	<i>Vilmos</i>
<i>Maximus ☽</i>	29 Kedd	<i>Hím</i>
<i>Nánd., Bédog p. vt.</i>	30 Szerda	<i>Bédog vt.</i>
<i>Angyél, Petronella</i>	31 Csütört.	<i>Györgyi, Petronella</i>

KATHOLIKUS	NAP	PROTESTÁNS
Jézus szent szive	1 Péntek	Ültöködém
Erazmus ph.	2 Szomb.	Marcellin, Eftrem
G 3 Illet. királynő	3 Vas.	G 2 Erazmus
Herény, Flór.	4 Hétfő	Marpács, Flóris
Bonifác ph. vt. ●	5 Kedd	Bonifác
Norbert ph. vt.	6 Szerda	Megyes, Longin
Róbert ap. vt.	7 Csütört.	Amat, Luftréczia
Medárd ph. vt.	8 Péntek	Medárd
Primus és Felicz.	9 Szomb.	Primus és Feliczian
G 4 Margit királynő	10 Vas.	G 3 Onufrino
Barnabás ap.	11 Hétfő	Barnabás
Fakundi János ☽	12 Kedd	Bazilides
Paduai sz. Antal	13 Szerda	Tóbiás
Nagy Vazul ph. vt.	14 Csütört.	Elizens prof.
Idó és Medeszt vt.	15 Péntek	Idó és Medeszt
Regis Ferencz	16 Szomb.	Juztina
G 5 Adolf, Rainer	17 Vas.	G 4 Marcz., Felli.
Marcellin, Juliána	18 Hétfő	Arnulf
Julián, Gyárfás	19 Kedd	Gyárfás, Szilvér
Szilvér, Flóra sz. ☽	20 Szerda	Erő., Szilárd, Szilvér
Alajos kir.	21 Csütört.	Albán
Paulina, Áhcs	22 Péntek	Áhcs
Szidónia sz., Zénó v.	23 Szomb.	Vazul
G 6 Sz. Iván Jéz. el.	24 Vas.	G 5 Iván
Prosper, Feltrénia	25 Hétfő	Elög, Feltrénia
János és Pál vti.	26 Kedd	Jeremiás pr.
László m. király ☽	27 Szerda	László m. kir., F.
Leo pápa †	28 Csütört.	Leo, Erözlán
Péter és Pál ap.	29 Péntek	Péter és Pál apost.
Pál apostol emléke	30 Szomb.	Pál emléke

KATHOLIKUS	NAP	PROTESTÁNS
G 7 Theodorik Sarkés Bold. Cloz. Soma, Seliédér Ulrik püspök ● Vilmos, Demiczián Izsaiás prof. Vilpelt, Pulhéria	1 2 3 4 5 6 7	Vas. Hétfő Kedd Szerda Csütört. Péntek Szomb.
G 8 Hilj., Erzs. kirő Lukácsia sz. Elmáthia sz., Merina Pius p. Szentih császár ☽ Margit sz. vt. Benaventura ph. vt.	8 9 10 11 12 13 14	Vas. Hétfő Kedd Szerda Csütört. Péntek Szomb.
G 9 Legsz. m. ü. Mazmelli. Bold. sz. Elek hr. Arnold Pandai Vince, Arzén Illés prof. ☼ Dániel prof.	15 16 17 18 19 20 21	Vas. Hétfő Kedd Szerda Csütört. Péntek Szomb.
G 10 Magd. Mária Liber, Apolin p. vt. Krisztina sz. vt. Jahab apotel Anna b. a. éd. anyja Pentele vértanu ☽ Názat, Inez, Géza	22 23 24 25 26 27 28	Vas. Hétfő Kedd Szerda Csütört. Péntek Szomb.
G 11 Mártha sz. Eldon és Szen. vth. Lejelai Ignác	29 30 31	Vas. Hétfő Kedd
G 6 Tibeld Sarkés B. El. Prohop, Ulrik Soma, Hernél Demeter, Sarolta Demiczián, Izsaiás Vilpelt		G 7 Hiljén Erzil, Lajoska 7 pter, Ilma Pius Szentih császár Margit Benaventura
		G 8 Apotelok ezl. Rúthi Elek Arnold, Jenő Rufina Illés proféta Paxodis
		G 9 Magd. Mária Apolináz Krisztina Jahab ap. Anna Mártha Pentele, Sámson
		G 10 Beatrix, Alb. Eldon és Szenen Germán

KATHOLIKUS	NAP	PROTESTÁNS
Vasár sz. Péter	1 Szerda	Vasár sz. Péter
Perünncula	2 Csütört.	Guzsár, István e.
István vt. megal. ●	3 Péntek	Ágost
Demenhcs	4 Szomb.	Duzsin, Demenhcs
G 12 Sári b. assz.	5 Vasár.	G 11 Ervált
Alunk szinwáltozása	6 Hétfő	Alunk szinwáltozása
Magján, Donát vért.	7 Kedd	Donát vért., Alfa
Czirjék	8 Szerda	Czirjék
Román vértanu	9 Csütört	Roland, Román
Lőrincz vértanu	10 Péntek	Lőránt
Suzsánna ☽	11 Szomb.	Armin
G 13 B. assz. elh.	12 Vasár.	G 12 Illára
Ipoly, Kosszián	13 Hétfő	Ipoly
Őzéb hitv. †	14 Kedd	Őzéb
N.-B.-Assz. n.	15 Szerda	Dagy bold. asszony
Rékus ph., Jácint	16 Csütört.	Rékus püspök
Liberát vt., Szib. †	17 Péntek	Bertram, Verona
Ilena császárnő ☽	18 Szomb.	Agapit
G 14 Szab. Laj. ph.	19 Vasár.	G 13 Szabold
Sz. István m. kir.	20 Hétfő	István m. király
Bernát ap., Eldelf	21 Kedd	Szimfor, Eldelf
Timét	22 Szerda	Timét
Beniczi Fülöp	23 Csütört.	Sakhius
Bertalan apostol	24 Péntek	Bertalan apostol
Lajcs király ☽	25 Szomb.	Lajcs király
G 15 Sámuel prof.	26 Vasár.	G 14 Sámuel prof.
Malaz. József	27 Hétfő	Rufus, Gebhárd
Ágoston ph. egy. a.	28 Kedd	Ágoston püspök
János lefejezése ☽	29 Szerda	János lefejezése
Limai Réza szüz	30 Csütört.	Rebekka, Benjamin
Raimund hitv.	31 Péntek	Paulin

1883 SZEPTEMBER 30 NAP

KATHOLIKUS	NAP	PROTESTÁNS
Egyed apát ●	1 Szomb.	Egyed
G 16 Örangy. ünn.	2 Vas.	G 15 Absolon
Manszvét püspök	3 Hétfő	Manszvét
Rozália sz., Mózés	4 Kedd	Mózés, Rozália
Victorin vértanu	5 Szerda	Ézs., Derkules
Zakariás proféta	6 Csütört.	Magnus, Szibilla
Regina sz. vértanu	7 Péntek	Regina
Kisasszony nap	8 Szomb	Mária születése
G 17 Mária n. ☽	9 Vas.	G 16 Gergen
Col. Miklós	10 Hétfő	Jedoh
Alth., Emil, Jácint	11 Kedd	Fruw és Jácint
Tófiás	12 Szerda	Szirus
Méricsz püspök	13 Csütört.	Matern, Amát.
Sz. hereszt felmag.	14 Péntek	Sz. hereszt felmag.
Mikodém, Hildeg.	15 Szomb.	Tünodennis
G 18 Ludm., Soma	16 Vas.	G 17 Eusefius
Lambert püspök ☺	17 Hétfő	Lambert
Vilhan. Tamás	18 Kedd	Titus
Szil. és Béd. Kánt. †	19 Szerda	Szidonía
Eusztáh vértanu	20 Csütört.	Fauszta
Máté apost. evang. †	21 Péntek	Máté evangalista
Mér vértanu †	22 Szomb.	Méricsz
G 19 Thekla sz. vt. ☾	23 Vas.	G 18 Tekla
Gellért vértanu	24 Hétfő	Gellért
Mlecfás vértanu	25 Kedd	Mlecfás
Juztin, Cziprián	26 Szerda	Cziprián
Aczma és Demjén	27 Csütört.	Aczma és Damián
Venczel király	28 Péntek	Venczel
Miklály főangyal	29 Szomb.	Miklály főangyal
G 20 Jerom., egy. a.	30 Vas.	G 19 Jeromos

KATHOLIKUS	NAP	PROTESTÁNS
Remig püspök ●	1 Hétfő	Remig
Leodegár püsp. vért.	2 Kedd	Leodegár
Ilanid	3 Szerda	Janus
Szerafi Ferencz	4 Csütört.	Szerafi Ferencz
Placid vértanu	5 Péntek	Placid, Amél
Bruno	6 Szomb.	Frigyeshe, Fidelin
G 21 Olv. ünnep	7 Vas.	G 20 Abadiás, Sze.
Birgitta évr.	8 Hétfő	Palógus, Amália
Dénes vértanu ☾	9 Kedd	Dénes
Berziós Ferencz	10 Szerda	Gedon
Emil, Jakab	11 Csütört.	Burcsárd, Fiam.
Miksa püsp. vértanu	12 Péntek	Miksa
Málmán vértanu	13 Szomb.	Sde, Málmán, Fer.
G 22 Kataliszt pl. vt.	14 Vas.	G 21 Kataliszt
Terézia szüz	15 Hétfő	Hedrig, Terézia
Gál apát ☽	16 Kedd	Gál
Hedrig évr.	17 Szerda	Flór és Lőr
Lukács evangélista	18 Csütört.	Lukács evangélista
Olánder, Alk. Péter	19 Péntek	Olánder, Rozina
Vendel, Felician	20 Szomb.	Vendel
G 23 Eröclya sz. vt.	21 Vas.	G 22 Eröclya sz. vt.
Mordula sz. vértanu	22 Hétfő	Mordula
Máriszt. János ☽	23 Kedd	Szerén
Mátsael főangyal	24 Szerda	Salome
Mikszán és Dária	25 Csütört.	Vilmos
Demeter vértanu	26 Péntek	Evariszt, Almánd
Szabina szüz	27 Szomb.	Szabina
G 24 Simon és Jüda	28 Vas.	G 23 Sim. és Jüd.
Sénc, Marczisz	29 Hétfő	Marczisz
Melczs, Alfenz	30 Kedd	Memény, Melczs
Farkas püspök † ●	31 Szerda	Ref. eml. ünn.

KATHOLIKUS	NAP	PROTESTÁNS
Mindszent napja	1 Csüt.	Vilher, Győző, V.
Salottali emléknapja	2 Péntek	Gottlieb
Eubert püspök	3 Szomb.	Tesfil, Ida
G 25 Bert. Mátyás	4 Vas.	G 24 Blandina
Imre herceg	5 Hétfő	Földes, Imre
Lénárd hitvalló	6 Kedd	Lénárd
Engelbert püspök	7 Szerda	Edelf
Gottfried	8 Csütört.	Gottfried
Tivadar vértanú	9 Péntek	Tivadar
Arcl. András	10 Szomb.	Luther Márton
G 26 Márton püsp.	11 Vas.	G 25 Márton p.
Emília, Elezti püsp.	12 Hétfő	Bénás
Mésztha, Szaniszló	13 Kedd	Bricsinusz
Johann, Szeráp.	14 Szerda	Szerapion, Levin
Lipót	15 Csütört.	Lipót
Ödön, Etmár	16 Péntek	Etmár
Cond. Gergely	17 Szomb.	Bugó
G 27 B. Assz. véd.	18 Vas.	G 26 Ottó, Géza
Erzsébet özvegy	19 Hétfő	Erzsébet
Natoisi Bódog	20 Kedd	Jenő, Potencz
B. assz. arattat.	21 Szerda	B. assz. arattatása
Cziczella	22 Csütört.	Cziczella
Melemon pápa	23 Péntek	Melemon
Szt. kereszt. nev. J.	24 Szomb.	Emília, Krizozján
G 28 Katalin	25 Vas.	G 27 Katalin
Konrad püspök	26 Hétfő	Konrad
Virgil, Elkes	27 Kedd	Güntér
Szostén, Rufin	28 Szerda	Briszo, Pöl
Szaturnin	29 Csütört.	Loah
András apostol	30 Péntek	András apostol

KATHOLIKUS	NAP	PROTESTÁNS
Stigius pápa	1 Szomb.	Lonzin
G 1 Bifiana szüz	2 Vas.	G 1 Fejérlie, Et.
Bareri Ferencz	3 Hétfő	Etala, Maxz.
Borbála	4 Kedd	Borbála
Sablas ap., Flaczió	5 Szerda	Szerasfu, Elbiz.
Mihlcs	6 Csütört.	Mihlcs
Ambius 	7 Péntek	Elgathen
B. Assz. sz. fog.	8 Szomb.	B. assz. szep. fog.
G 2 Leokádia	9 Vas.	G 2 Joákim
Judit, Melkiádes p.	10 Hétfő	Judit
Damáz	11 Kedd	Damáz
Szinez, Max	12 Szerda	Bulcom, Etilia
Lucza, Etilia	13 Csütört.	Lucza
Düház, Spiridien 	14 Péntek	Düház
Ireneus	15 Szomb.	Ignác
G 3 Etelka	16 Vas.	G 3 Ananiás
Lázár püspök	17 Hétfő	Lázár
Graczián püspök	18 Kedd	Magyes
Nemezius Kánt. †	19 Szerda	Elbratián
Ammon, Hieresztély	20 Csütört.	Ammon
Tamás apostol †	21 Péntek	Tamás
Séno vértanu †	22 Szomb.	Beáta
G 4 Viktória	23 Vas.	G 4 Flavián
Ádám és Éva †	24 Hétfő	Ádám és Éva
Nagy Karácson	25 Kedd	N. Karácson
István első vért.	26 Szerda	István vértanu
János evang. elista	27 Csütört.	János evang.
Elpró szentek	28 Péntek	Elpró szentek
Tamás püspök	29 Szomb.	Senathán
G Dávid 	30 Vas.	G Dávid
Szilveszter püspök	31 Hétfő	Szilveszter, Gottlób

MAGYAR
NYOMDÁSZOK
ÉVKÖNYVE

TARTALOM.

	Lap
Naptár, katolikusok és protestánsok számára ..	3
Előszó ..	17
Egy régi magyar nyomdászról ..	21
Nyomdászaink s a magyarosodás ..	34
Az első szakezikk ..	40
A m. kir. államnyomda ..	49
A leggyakoribb kilövési módok ..	54
Magyarország és társországainak könyvnyomdái ..	71
Egyletek ..	82
Könyvünk külsejéről ..	89
Hirdetések.	

ELŐSZÓ.

Miön a *Magyar Nyomdászok Évkönyve* I. évfolyamának kiadására vállalkoztunk, tisztában voltunk azzal, hogy — mint minden kezdő vállalatnál — meglehetősen számú akadályokkal kell megküzdünk. Bízunk azonban szaktársaink hazafiságában, s hittük, hogy a magyar nyelven való szakirodalom eme zsengejét, de egyúttal úttörőjét megfelelő pártfogásban fogják részé-
síteni; — s reményünk nem csalt; e még ismeretlen s új vállalatnak akadt annyi pártolója szaktársaink között, hogy becsülettel, bátran kezdheti meg pályafutását. Ennél többet egyelőre nem is vártunk, mert ez elegendő arra, kimutatni, hogy a jövőre nézve vállalatunk a mind szélesebb körű pártfogásra érdemes lesz.

A tartalmat illetőleg szintén nem csekély akadályokat kellett leküzdünk, mert a kínálkozó

nagy mennyiségű és változatos anyag feldolgozásánál számot kelle vetnünk a könyvecske csekély terjedelmével. Hogy mennyiben sikerült ezt mindkét szempontnak megfelelőleg megoldanunk, hogy mennyiben felelhettünk meg ama kitűzött célunknak, hogy ha keveset is, de legalább lehetőleg jót nyujtsunk, ezt tisztelt olvasóinknak kegyes és elnéző ítéletére bízunk. Itt csak azt jegyezzük meg, hogy úgy a bennünket érdeklő társadalmi, mint különösen a szakirodalmi tárgyak nagy halmazát a jövő évfolyamoknak lesz hivatásuk folytatólag és fokozatosan magukba felölelni, így pótolva és kiegészítve lassanként azt, a mi nemcsak hogy egy-két évfolyam keretében meg nem fér, de a mi úgyszólván kimeríthetetlen is.

Nem mulaszthatjuk el egyúttal őszinte köszönetünket kifejezni mindazoknak, kik ifjú vállalkunkat akár szellemi, akár pedig anyagi támogatásban részesítve, lehetővé tették megjelenését, s midőn azt im' tisztelt olvasóink kezeibe bocsátjuk, kívánjuk, hogy fokozatos pártolás s ezzel kapcsolatban, fokozatos szellemi fejlődés által legyen a *Magyar Nyomdászok Év-*

könyve idővel oly hasznos és gyakorlati kézikönyv, mely elég erős alapját képezhesse a belőle kifejlődő, s a mai kor színvonalán álló hazai szakirodalomnak.

Budapest, 1882 december hóban.

A szerkesztő.

The first part of the paper is devoted to a general
 consideration of the subject, and to a discussion of
 the various methods which have been proposed for
 its solution. It is shown that the problem is
 in general unsolvable, and that the only
 method which is applicable in all cases is
 the method of successive approximations.

The second part of the paper is devoted to a
 detailed discussion of the method of successive
 approximations, and to a discussion of the
 various methods which have been proposed for
 its solution. It is shown that the method of
 successive approximations is applicable in all
 cases, and that it is the only method which
 is applicable in all cases.

The third part of the paper is devoted to a
 detailed discussion of the method of successive
 approximations, and to a discussion of the
 various methods which have been proposed for
 its solution. It is shown that the method of
 successive approximations is applicable in all
 cases, and that it is the only method which
 is applicable in all cases.

The fourth part of the paper is devoted to a
 detailed discussion of the method of successive
 approximations, and to a discussion of the
 various methods which have been proposed for
 its solution. It is shown that the method of
 successive approximations is applicable in all
 cases, and that it is the only method which
 is applicable in all cases.

The fifth part of the paper is devoted to a
 detailed discussion of the method of successive
 approximations, and to a discussion of the
 various methods which have been proposed for
 its solution. It is shown that the method of
 successive approximations is applicable in all
 cases, and that it is the only method which
 is applicable in all cases.

EGY RÉGI MAGYAR NYOMDÁSZRÓL.

Egy férfiú életét akarom a következőkben vázolni, ki lángesze és fáradhatatlan törekvése által fajunk értelmi tehetségének már akkor kivívta a külföld tiszteletét és méltánylását, mikor rólunk legfőlebb azt tudták, hogy bátran harczolunk és elég alkalmasok vagyunk a nyugat polgárosodását veszélyeztető keleti hódítók ellen védfalul szolgálni, s e szolgálatban el is vérzeni. Bár ez utóbbit nem is annyira elismerésre méltónak, mint megszokott, természetes dolognak találták.

A nyomdászatnak, mindjárt általánosabb elterjedése után, már voltak magyar művelői a külföldön. Így névszerint Velenczében, Padua, Cremona és Lyonban. Működésökről azonban csakis azt tudjuk, hogy, kivált az olaszországiak, meglehetősen tevékenységet fejtettek ki. Az újabb irányú történetírás, mely nemcsak a csaták leírásával s a fejedelmek viselt dolgaival foglalkozik, hanem az illető népek társadalmi és művelődési mozanatairól is iparkodik hű képet nyújtani, idővel szorgos kútfő-kutatás útján, e tekintetben is bővebb adatokat foglószeríteni.

Később, a reformatio bekövetkeztével, a magyar nyomdászok száma a külföldön még inkább szaporodott. A hittudomány hallgatása végett oda ment hazánkfiak közül tudvalevőleg sokan a nyomdászatban is kiképezték magokat; hogy otthon ne csak az élő szó hatalmával, de a maradandóbb hatású vallási irodalom terjesztése által is elősegítsék az új hitelvek diadalát. Ők szakmánkban tisztességes munkát végeztek, de később lelkeszi vagy tanítói állást nyerve, abban hagyták a nyomdászatot, s így nem sorolhatók annak hivatásszerű művelői közé. De azok közé sorolandók ez időből és pedig mint kiváló képviselők, a többek közül Heltai Gáspár s Szenczi Kertész Ábrahám, mint a kik kiterjedt működési kör mellett, szakképzettségük tekintetében nem igen álltak németországi collegáik mögött.

Hazánkfiak közül a nyomdászat terén igazán rendkívülit, a külföld előtt is meglepőt teremteni, TÓTFALUSI előtt senkinek sem sikerült; csak ő volt erre hivatva, ki mint nyelvész, nyomdász és betűöntő, egyaránt jelesen szolgált nemzete és az emberiség ügyének.

Isten és a haza iránti lelkesedése oly működési térére vitte, melyen a dicsőség mellett fényes anyagi sikert érhet el, ha épen e két eszme iránt birt volna hűtlenné lenni.

Bod Péter «Erdélyi Féniksznek — Phoenix Daciae», Wadasi Jankovich Miklós «magyar Elzevirnek», Toldy Ferencz «régibb nyomdászaink nagymesterének» méltán nevezték el.*

Nem terjedelmes életrajzát akarom adni, miben nemcsak a tér szűke, de tehetségem fogyatékosága is gátolna;

* Ballagi Aladár: *Magyar nyomd. fejlőd. tört.*

életének fontosabb mozzanataiban kívánok — habár halvány — képet nyújtani róla, mint a ki nemcsak mint szakmánk kitűnő művelője, de mint hű hazafi is megérdemli az utódok tiszteletét; ha ez utódok érzik, miszerint «csak előrehaladó nemzedékek méltatják a legnagyobb készséggel azon szolgálatokat, melyeket az előbbi korszakok úttörő szellemei az emberiség haladásának tettek».

A rendelkezésemre állott régibb és újabb irodalom- és egyház-történeti műveken és folyóiratokon kívül voltam szerencsés KÖNCZ JÓZSEF marosvásárhelyi főtanodai tanár úrtól, valamint IMREH SÁNDOR, ugyanottani főtanodai nyomda-igazgató úrtól néhány becses, eddig sehol meg nem jelent adatot nyerni. Fogadják a vállalatunk iránt tanúsított szivességökért forró köszönetünket.

Misztótfalusi KIS MIKLÓS született Szathmár megyében, a Nagybánya melletti Alsó-Misztót nevű faluban, 1650-ben. Iskoláit Nagy-Enyeden végezte, hol 1673-ban január 31-én, praebitor (cipó-kiosztó)* volt. Ugyanez évben, április 3-án, ő is aláírta azon kérelmet, melyet a

* A praebitorság az enyedi főiskolában még most is fennáll. Hatásköre nagyon is szűk korlátok közé van szorítva; sokkal szűkebbre, mint csak pár évvel is ezelőtt. Akkor a gabona kiadatott a praebitornak, ki megőröltette s tetszése szerint mérte ki a cipósütőnek, s ennyiben a legjobb pénzforrása volt a szegény tanulónak, kinek osztályrésze jutott e hivatal viselésére. A praebitor az igazgató szokta kinevezni három havi időtartamra. Jelenleg azonban, a mióta a tanoda birtokai haszonbérbe adattak, a cipósütés is haszonbérbe került. A praebitor megírja a következő napra süttendő cipó-mennyiségről a nyugtát, elküldi a haszonbérletűkhöz, ki azt a kívánt időre kisérteti. Fizetése ezért naponként, szünidőt sem véve ki, egy tábla, azaz 8 cipó. Hatásköre csupán csakis a nyugta-írásra terjed ki; a miről pontos számadást kell benyújtania az igazgató tanárnak, ki azt revideálja s a felelősség alól feloldja.

deákok Teleki Mihályhoz intéztek, Nadányi János tanár eltávolítását illetőleg. (Az enyedi collegium okmányai között.) A collegiumot végezve, több helyen tanítóskodott, később pedig Fogarason, mint tanoda-igazgató működött.

A protestánsok vallási és erkölcsi életében a biblia mindig fontos tényezőt képezett. Nemcsak az újabb időkben, de mindjárt a reformatio után már, azon voltak, hogy az minél nagyobb számban s minél jobb kiadásban terjedjen a hívők között. Ép ez időben merült fel a gondolat, hogy a bibliát újra kellene nyomtatni. TÓTFALUSI ez eszmétől lelkesítve, 1681-ben, a fogarasi igazgató korában szerzett 350 tallérral kiment Amsterdamba, a hol Bod Péter szerint * «mindjárt 200 forinton mesterembert fogad, a ki betűmetszés-öntésre tanítaná, 6 hónapig; ez idő alatt alaposan megtanulta ezt, s annyira vitte, hogy Európában, sőt az egész világon páratlan volt. Mestere sem szégyellte tőle tanulni. Híre futván, mindenfelől tanuló ifjakat kívántak mellé adni, vagy betűket, matriczokat általa csináltatni».

Akkoriban Amsterdam, habár kisebb mérvben, olyan nemzetközi nyomda-város volt, mint Lipcse jelenleg; s így annak, ki ott a nyomdászatban ki akarta magát képezni, erre bőven jutott alkalma. Virágzottak akkor az Elzevir-család, a Blæus testvérek (János és Cornelius), továbbá a Baselből oda származott Wettstein-család nyomdái.** Mindamellet kiváló tehetség kellett hozzá, hogy valaki e szakmában, tekintve az akkori primitív eszközöket, oly magas tökélyre vigye. A törpelelkűt hiába

* *Magyar Athéns.*

** Faulmann: *Illustr. Gesch. der Buchdruckerkunst.*

vezetjük a remekmű elé: talán meglepi ötöt, de annak átérzése és átértésére hiányzanak neki a geniusz szárnyai. A kitűnő minták és mesterek elősegítették, de saját tehetsége és buzgalma tették lehetővé, hogy TÓTFALUSI szándéka, miszerint ne legyen ezután kénytelen a magyar más nemzetekhez fordulni betűkért, sőt fejlesztessék oda a betűöntés, hogy a külföld is a magyarhoz forduljon, oly tág értelemben teljesülhetett.

Amint egyszer hire ment tehetségének, egymásután kapta a megrendeléseket betűkre vagy egész nyomdai berendezésekre: Angol-, Olasz-, Svéd- és Lengyelországból; sőt még az e műiparágban előrehaladt Belgium- és Franciaországból is. A pápának római nyomdája, valamint a toscanai herczeg számára is ő öntött betűket; az utóbbtól egyszerre tizenegyezer forintra menő megrendelést kapva.* A német és lengyelországi zsidók is általa vésették négyszögbetűiket. Ázsiában az örmények és georgiaiaknak első nyomdáit ő rendezte be, a könyvsajtótól az utolsó betűig. A georgiai király küldött neki ábécze-mintát, de ő nem hagyván azt helyben, a mint *Apologú*-jában írja, «más módosabb betűket csináltam, melyen igen örültenek».**

Mind e kitüntetés és elismerés, sőt még a toscanai herczeg hízelgő meghívása sem feledteték vele czélját: a biblia-nyomtatást, s nem tántoríthaták meg vallása és

* Bod Péter *Magyar Athéns*

** Helyén találom itt megemlíteni, miszerint a *Typographia* ez évi 45-ik számában *A nyomdászat Törökországban* czím alatt megjelent cikk azon állítása, mintha TÓTFALUSI, mint *Ibrahim renegát* rendezte volna be az első konstantinápolyi nyomdát — tévedésen alapúl. Ezt már hitbuzgó jelleménél sem hiszem, s a róla annyifelé megjelent adatokban csak említés lenne róla. Ibrahim szereplése későbbi idejű.

hazája iránt. 1685-ben jelent meg tőle a saját öntötte betűkkel, a saját műszaki vezetése alatt, az úgynevezett amsterdami biblia,* 4200 példányban, melyről helyesen jegyzi meg Ballagi Aladár, hogy inkább tekinthető magyar műipari terméknek, mint a legtöbb, bár a hazában, de idegen készletekkel nyomtatott bibliák. Később külön az Újszövetség, s külön a zsoltárok díszkiállításban. A biblia árát öt, az Újszövetségét két forintban,** egy zsoltárét 96 pénzben (körülbelül 20 ezüst garas) szabván meg. Az összes kiállítási költséget maga 40,000 frtra becsülte.†

Kis, hordozható alakjuk, kedves betűik, tiszta vékony papírjuk, általában izlésteljes volta e kiadványoknak, mindenki tetszését megnyerték. Varsón át szállították hazánkba, s maga Teleki Mihály 100 példányt vásárolt belőlük, 1689-ben.

A m.-vásárhelyi Teleki-könyvtárban őrzik TÓTFALUSI-nak egy terjedelmes levelét, melyet a biblia itthoni nyomtatása ügyében intézett 1684 augusztus 15-én Teleki Mihályhoz és Toseus, akkori erdélyi reformatus püspökhöz, s melynek minden sora elárúlja épúgy a buzgó hazafit, mint a körültekintő gyakorlati nyomdászt.†† Hoszszasabb bevezetés után áttér a haza akkori siralmas állapotára, a többi közt így elmélkedvén: «Mihelyt Isten megszégyenítette Bécs alatt a török hatalmasságot, mindjárt ötlött nékem szívembe, hova tovább minél nagyobb veszedelme s elnyomatása a nemzetnek s romlása a mi

* Károli Gáspár fordítása szerint. 12-cdrét, 1197 lap. A címlap szerint: *Kibocsáttatott a belgyioni Académiákban tanuló Magyaroknak forgalodások által.*

** Egy magyar forint (azaz ezüst huszas) most 33 krajczár.

† Bod Péter: *Szent Biblia Históriaja.*

†† Megjelent az *Erdélyi Prot. Közlöny* 1880. 3. és 4-ik számában.

nyomorúlt hazánknak, annál inkább engem e devotioban megerősített, hogy kész legyek azt, a mit ő felségétől bujdosásom földén áldásul vettem és annak felette minden fáradságomat és munkámat, időmmel együtt, arra fordítani, hogy édes nemzetemnek ily nagy periclitatiójában az én hivatalom szerint valamit használhassak.* Szólva a biblia-nyomtatásról, ajánlkozik akár 20 vagy 25 ezer példánynak évenkénti előállítására. «Megszabadulunk az idegenektől, nem kell a magunk elégtelenségét, szégyenét elismerni. Másodszor költségünket és költségünkkel szerzett jószágunkat nem szerencsétlétjük ily messze földre, oly veszedelmes útakon. Harmadszor: nyelvünket tudó munkások által menvén végbe a munka és az ecclesiának szemei előtt, mennyiben vétkenlenebb tétethessék, Kegyelmetek maga megitélheti. — Egyszer meg levén a correctio, a megemlített készület szerint, elszolgál 40 vagy 50 esztendeig.» Tovább: «A magyar biblia el nem bővülhet, hanemha megolcsóul.» Óhajtja bár a papírkészítés otthon lábra kapna, mint a mely neki tulajdon mestersége mellett kiváltképeni kívánása. A sok technikai előterjesztés után kéri az illetőket, ne tartsák tanácsait «arrogantiának» oly okos, kiváló emberek. De «egy egész ország népe egybegyűlve, is nehezen csinálna egy kristályüveg pohárt, ha olyan mesterember közöttök nincs». A levél pecsétjén a következő körirat: NICOL. TOTFALVSI, közepén kis nefelejcsesel.

Forró vágya, hogy egész tehetségével hazáját szolgálhassa, végre teljesült. 1690-ben vissza jött Kolozsvárra, s ott különösen 1693-tól 1700-ig élénk irodalmi és kivált nyomdászati tevékenységet fejtett ki. Az általa nyomtatott számos tankönyv, vallási s történelmi munka

és naptár közül csak egynehányat volt alkalmam láthatni az idei könyvkiállításon; de ezek eléggé bizonyították előállítójuk korát megelőzött izlését, szakértelmét és különösen nyomdájának gazdag felszerelését.*

Szövegbetűinek egyenletes képe, azok vonalban állása, a szép, Elzevir jellegű czimbetűk, valamint a tiszta nyomás, szakmánk mai előhaladottságában is figyelmet érdemelnek. Azonkívül ő volt, tudtommal, ki a többek közül jelenlegi *o* és *u* betűinket megteremtette, pontokat alkalmazva a kis *e* betűcske helyett az *o* és *u* fölé; melylyel a már akkor jeles debreczeni nyomdát évtizedekkel, s az országnak akkor legnagyobb nyomdáját, a nagyszombatit, több mint egy félszázaddal megelőzte.

Azonban minden törekvése és áldozatkészsége, s minden ügyessége mellett nem igen talált elismerésre hazájában. Kétszer volt kénytelen védekezni a megtámadtatások ellen. Először 1697-ben a latin *Apologia bibliorum*-ban, a bibliájának irányát kifogásoló orthodoxia ellen; mely védiratával kezdődik, Toldy szerint, újabb nyelvészetünk. Másodszor 1698-ban magyarul *A maga személyének mentsége*-ben. Ebben védekezik az ellenszórt vádak ellen, s korjellemező azon nyilatkozata, hogy bár az általa nyomtatott zsoltárt egy tallér helyett tíz sustákon (húsz garason), a bibliát tizenkét forint helyett ötön adta: e művek még sem váltak kelendőkké — szabott áruk miatt; «mert ez a nemzet semminek limitált árához nem szokván, nem állhatja meg, hogy mégis el ne kunyoráljon benne: úgy hogy, ha a bibliát két pénzen tartanám, mégis a magyar egy pénzen kérné».

* Terjedelmesen leírva a *Typographia* 1880. 13–16. számaiban.

Keserőségében azt is mondja, hogy «az igazgatásnak változásával bejött sok húzás-vonás» neje örökétől megfosztotta; s ezért aztán ellenei, s némely főurak, köztük Bánfi Dénes, a kormányzó, közzsinat elé idézték, hol az utóbbi vád visszavonására kényszerítettet s mindkét iratnak példányai beszédettek.

A hazaszeretet és irodalom ezen mártirja, a mint őt Szilágyi Sándor oly találóan nevezi,* a sok keserőség és durva elnyomatás által lesújtva, a guta által bénítva, élő-halott volt már, mikor 1702 márczius 20-án könyörült rajta a halál.

Temetésén beszéltek: Csepregi Turkovics Mihály, (prædikatio) kolozsvári pap; Szatmár-Németi Mihály (oratio) kolozsvári ref. tanár; Enyedi István (prædikatio), n.-enyedi theol. tanár. A tiszteletére nyomtatott gyászversekből (oszlopírás = charta) két darab (töredék) megvan a maros-vásárhelyi Teleki-könyvtárban.

Síriratában «fusor, sculptor et typographus» (öntő, metsző és nyomdász) hármias jelzővel dicsőítették.

Pápai Páriz Ferencz, nagy-enyedi tanár, szép költeménnyel** tisztelte meg emlékét. Ez volt az utó-elismerés az életében oly kevéssé méltányolt férfiú iránt.

TÓTFALUSI nyomdáját illetőleg Bod Péter *Smirnai Sz. Polikárpus*-ában, a 169. lapon még ez áll:

«A közönséges Ecclesia typographiájának esztendőnként való taxája volt 75 m. frt, a melyet kezdett kezéhez venni 1721-ben Vásárhelyi István (püspök 1720–1728-ig);

* *Erdély története.*

** *Életnek képe*, mellybe béiratott példás emlékezetre méltó neve a' Nemzetes, Tiszteletes, Tudós M. Totfalusi Kis Miklós Uramnak. Kolozsvár, 1702.

annak előtte vették kezekhez az előttevaló püspökök: de most volt fizetetlen restantia 142 mfrt. Totfalusi Miklos még életében a maga typographiájához tartozó stempeleket, matriksait, 3000 forintokba engedte volt az erdélyi reformata generalis Ecclesiának. Az ő halála után a főconsistorium parancsolatjából megvizsgálták s rendbe szedették Vas György és Rhédei Pál urak, Kapusi Sámuel (gyulafehérvári tanár) és Enyedi István (enyedi) tanárok 1703-ban; ugyanakkor a typographiát Arendában adták volt által Telegdi Pap Sámuelnek.»

Bár nem tartoznak már szorosán ez életrajzi vázlat-hoz, de kiválóan érdekesek az akkori nyomdai viszonyok tekintetéből, a TÓTFALUSI utóda, Telegdi Pap Sámuelnek patronusához írt, s Koncz József tanár úr által vállaltunk részére, szives előzékenységgel átengedett levelek.

I.

1710 jan. 20. Holozsár.

Méltóságos Graf ur!

Az enyedi compacternak is alkalmas műszerei vannak az aranyozáshoz. Az ur aranyával aranyozva egészen, címál egy könyvet két máriásért ad minimum, franczban(d)ban hapecsra; lineával egy máriásért, franczbanban hapecsra; paraszton 24 pénzért, franczbanban hapecsra; Mihácsi uram egy magyar forintért az ur aranyával, franczbanban és hapecsra; lineával denar 48; közönségesen ugyan franczbanban hapecsra dr. 34. E hegyelménch ugyan szép műszerei vannak.

A Méltóságos Graf

alázatos szolgája

Telegdi Pap Sámuel

H. R. T.

II.

Méltsóságos Gróf.

Iterumque ultimata elmulthatatlanképen hiényszerítetttem a Mltgs urat földhöz ragasztott hieszeres szühségemben alázatos reménkedő levelemben való instantiammal megtalálhnom. Minthogy a Balsmoshat prelum alá vettem vala jörendői jó remenség alatt, csak 3 kötés papírcsom is nem lérén, más emberségeli által jöre világra, schifelöl való megadásittatásommal: úgy hogy, ha ad terminum most 10 nap alatt hi nem váltom a legjobb szölömet, bizsnyal oda kötöttem az egész természet: Annak felette hét bál papírcot félkötés híjján hitelben hírttem, bálját in flor. ung. 28. ha most augustushan meg nem adom, holtig való betetelenségbe esem. A mi nagyobb, mind buzát, bort, hitelben hiényszerítetttem eselédim közzé szerezni! és most is, csak hét henyetem is, hét marok hírttem, egy sustahom is (Isten légyen ítélöm ebben, ha hiülönben vagyen) nintsen; hielott 3 typographusi eselédem naponként nem hívés hieltségbe ejt. Mely mostani szühségem az oka hogy most a Mltgs urat nem ndrathattam szándéhom szerint.

Melly hieszeres és hiényszerítő szühségemben a Mltgs urat nagy alázatos reménkedésemmel hírttem, ne tessék hítsiny deognah a Mltgs ur tehinteti előtt ezen szánahozásra méltó sorsonnah szühséges explanatioja! és most már a Mltgs ur szánnyen meg régtére, nem hívés hieltségbe hírtülő utasztatásim után: és azon restantiamat ezen levelemet praesentáló emberem hízébe méltóztassék adni; a Mltgs urnah az élő Istennék hírében reménkedem.

Im, a Mltgs urnah elhiüldöttem a számvetéshor emanalt Chyrogaphiumot is; mássor is feltudván in flor. ung. 20; a 104 fut és denar 82, faciunt flor. ung. 124/182. Az egész munkah ment ad flor. ung. 153,80 még restat ad solvendum flor. ung. 29 hét pénz híjján, a Decretumon hívül, s correction hívül. Sőt amint Hecce-sérán lön az alkalem (a mtgs ur tehintetiért s torábbvaló gratiájáért) arhuáért in flor. ung. 4. (hielott csak híözöséges apró columináhkal való arhuától azon betühhel szoftah fizetni emminó flor. ung. 4/150). A Mltgs ur tovább való ígereteit előttem hírel-

rén, úgy condescenderek ad flor. unq. 4. De a mennyi dolgom lett, hírállt a schizzer correctioch, nagy columnák és sűrű szedés iránt etc. és szép regularitások iránt: bizonyítom az élő istennel, megérdemlertem volna arhusától ad minimum csak flor. unq. 6. (mert 40 árhusza könnyen extendált volna, ha a Mtsz ur költséjét nem sajnálhattam volna). Im a mostani új editio Psalmussal, az előtti editiochan való 'Soltárral; (mert még a Soltárt amellé közebb költségekhez nyomatthattam hi!) Ez urfinah egy arithmeticum könnyrel és öreg Catholicissussal alázatosan kedveskedem. Isten a Mtsz ur gréfi nagyházát hosszú időkre virágoztassa boldog állapottal, megáldván szerencsésen, alázatosan híránja a

Mtsz Gróf ur

alázatos szegény szolgája
Telegdi Pap Sámuel.

Kolozsvár. 30. julij 1712.

P. S. El Mtsz ur minapi levele emlékezék arról: Enyedről papírosít ritettem-e? Egy bált pénzemen ritettem a P(apir) csinálétel: most is oda van 3 aranyem a gonosz embernél; hétszer is fázasztottam hujába szekeremet papírosít etc. melly dolog miá estem odaráló biztomban súlyosabb költségekben etc.

Külczim: Illustrissimo Dno Alexandro S. R. J. Comiti Teleki de Szék (cum omnibus officiorum et dignitt. Titt. tett. etc.) Dno meo et Meccenati gratiosissimo.

quam humilime

Germeyer.

Eredetije a gr. Teleki-család levéltárában M.-Vásárhelytt. Másolta KONCZ JÓZSEF 1882 szept. 2-án.

Magyarázatul álljanak itt Imreh Sándor úr, az erdélyi nyomdai viszonyokban legilletékesebb egyénnek, következő sorai: «Világot vetnek e levelek arra nézve, hogy mily árban számította Telegdi elődünk a föl vállalt nyomdai termékek ivét (tömött garmond, 16 cicero széles, 28 cicero magas columnák: ugyanazon műből egy pél-

dány a főiskolai könyvtárban van); — tehát ivét 4 magyar forintért szedte és nyomtatta, valószínűleg papir nélkül. — Egy magyar forint (azaz ezüst huszas) mostani értékben 33 krt teszen; tehát mostani értékben 1 *frt* 32 *krt* kapott Telegdi uram ivéért a gróf úrtól. No de akkor sokkal kevesebb, de értékesebb volt a pénz, mint most.

A férfiú, kiről a fönnebbiekben emlékeztem, immár 180 éve nyugszik jeltelen sírjában. Az emberiség változott és előrehaladt; de az ember ős-erényei és ős-hibái ugyanazok maradtak. Lelkesedés, buzgó törekvés napjainkban is gyakran méltánytalansággal jutalmaztatnak. Ám, ez ne tartson vissza, hogy a pályán, melyre választásunk, de legtöbbször a sors által, helyeztettünk — folyton előre törekedjünk: becsületet szerezve magunknak s általunk becsületet szerezve a hazának!

Ács Mihály.

NYOMDÁSZAINK S A MAGYAROSODÁS.

A «Pest-budai könyvnyomdászok és betüöntők önképző egylete» alapításakor az alapítók teljesen figyelmen kívül hagyták, hogy a magyar nyomdászoknak alkossanak egyesületet. A helyi viszonyokhoz alkalmazkodva, a körülményekkel megalkudva, alkottak oly egyesületet, melyben alapszabályilag egyenjogot nyert a magyar és német nyelv.

Ez egyenjog azonban csak az alapszabályokban élt. A tagok nagy többsége német ajkú lévén, a magyar elem a «nép»-et képezte, s a ki nem tudta magát elég szabatosan németül kifejezni, helyesebben tette, ha hallgatott, mert magyar szó hallatára a német elem soha sem mulasztotta el türelmetlenségét kifejezni, hisz ő azt nem érti, beszéljen mindenki németül, mert: «deutsch versteht ein Jeder!»

Uralkodott a német elem, uralkodott úgy, hogy a két nyelv egyenjogának czége alatt a magyar mindenben a rövidet húzta.

Így történt aztán, hogy a budapesti könyvnyomdászok társas összejövetelű nemcsak a múltban, de nagy részben még ma is beillenének akármely németországi

városba; így történt, hogy az önképzés céljából alakított könyvtárban ma sem található fel a teljes Vörösmarty, Petőfi, vagy Arany; így történhetett meg, hogy az egyesület ma is két nyelvű lapot tart fenn, mely ugyan már XV. évfolyamát éli, de kétnyelvűsége miatt még alig tehetette meg az első lépést arra, hogy valaha magyar szakirodalom lehessen; így történt s történhetik meg, hogy bármily parányi nemzeti mozzanatban vegyen részt az egyesület, vagy csak a tagok egy része — a német elem vele született szívósságával megkondítja a vészharangot, s majd szóval vádol a nemzetiségi gyűlölet szításával, majd úgynevezett «szak»- és «élcz»-lapjaiban urbi (= Bécs) et orbi (= so weit die deutsche Zunge reicht) gúnyolja a magyart, szórva gyárfűző kifakadásait, mintha csak valami közgazdasági kiegyezés volna napirendem — a birodalom két fele között.

A «Speckbrater-banda», «Trottel» s több eféle, a *Kikeriki* konyhájáról tált obskurus kifejezések csak úgy repülnek ilyenkor a magyar fejekhez — s pirulva írjuk le, vannak benszülött nyomdászok, kik ezt helyeselni tudják, azt mondván, hogy egyesülésünk célja nem a magyarság terjesztése levén, egyáltalán fölösleges magyarságunkat demonstrálni, sőt fölösleges magyaroknak is lennünk.

E benszülöttek nagyrészt olyanok, kik azon az úgynevezett magaslaton állnak, hol nincs haza, nemzet, csak «testvér!» S ha e «magaslat»-ra a tudományos készültség, vagy csak józan gondolkozás által jutottak volna — adóznánk nekik annyival, hogy elmondanók, miért alakult a nyomdászok egyesülete, elmondanók, mily célokért, mily eszközökkel szabad küzdenie s bebizo-

nyítanók, hogy hitelveik érvényesítésére az egyesület nem alkalmas, mert hisz az egészen más czélokért alakult.

Ámde itt nem olyas valamivel állunk szemközt, melyet a meggyőződés elnevezés megilletteh: de oly fogalomzavarral, melyet «saját értékére leszállítani» annyival inkább kötelesség, mivel általa úgy nemzetiségünknek, mint a magyar nyomdászatnak velünk használhatni.

A magyar nemzetet sérteni, gyalázni akaró kifejezések özöne német nyomdászlapok hasábjairól mindig olyankor zúdul Budapest felé, a mikor a nyomdász-egyesület magyar eleme magyarságának, nemzetéhez tartozóságának tanújelét adja. Olyankor, mikor például a Grillparzer-ünnepélyre az egylet üdvözlő táviratot küld, «jó kollega» elnevezés a jutalom, de ha például Petőfi szobrára koszorút tétet velünk a kegyelet, kész a megrovás s alig hallgattatható el, hogy legalább nyilvánossá ne legyen; ha a budapesti nyomdászok és betűöntők egyik dalköre estélyén elénekli amaz úgynevezett «Scherz»-et, melyben az «éljen», «atilla», «teremtette», «Csizmen mit Schmalz geschmieret vom Schwein» szellemes kifejezések egymást szép sorrendben váltogatják elejétől végig — van taps, hogy Bécsig hangzik; — de ha valakinek eszébe jut megjegyezni, hogy az ilyfajta társas összejövetelen talán jobb volna, ha már nem egészen magyar az, legalább a magyart gyalázni akaró dolgokat mellőzni — akkor kész a veszedelem: a nemzetiségi kérdés fölvetésének vádja s átveszik a tenort Lajtán túl s leszen olyan chorus, a milyen az «internationalis érdekek» védelméhez méltó.

Tehát mindig az történik, hogy a német elem érdekeit védik a magyar elem rovására.

Nem is ama «magaslat» hitelveit terjesztik tehát, hanem a német nyelv érdekeit oly módon akarják Magyarországon megótalmazni ama hitelvek hangoztatásával, hogy a magyar elem az őt megillető helyre valami úton-módon föl ne jusson.

S ezt a gyöngébb lelkek megtántorítása végett mindenkor azzal a jelszóval teszik, hogy a «munkásnak nincs nemzetisége».

S nekik ne volna? Van mindenben s ezt kifejezik is mindenkor.

Avagy ki részt vett valaha az osztrák- vagy németországi nyomdászok által rendezett s általuk benépesített valamely ünnepélyen, tagadhatja-e, hogy az ünnepély nem csupán nyomdász-ünnepély, de minden alkalommal a német nemzetiségnek, a minden német kebelben élő saját fajához való tántorithatatlan ragaszkodás kifejezésének is ünnepélye volt egyszersmind.

Az ünnepi beszédek, felköszöntők telve voltak s vannak mindenha a «deutsche Brust», «deutscher Muth» stb. stb. deutscher, deutsche és deutsches jelzőkkel, melyek soha sem jelentenek mást, mint a nagynak, nemesnek, jónak és szépnek a superlativusát.

Nekik tehát otthon van nemzetiségük, nemzethez tartozóságuk, még vigalmaikban is, s midőn a budapesti magyar elemet terrorizálni akarják, nem hogy nemzethez nem tartozóságukat, de épen azt bizonyítják, hogy: so weit die deutsche Zunge reicht!...

Ugyan mit szólnának ama lapok, ha a budapesti nyomdász-ünnepélyeken ép oly szerepet játszana a «magyar» jelző. Pedig játszhatna. Bizonyára nem szegényebb a magyar nagy és dicső múltban, mint bármely más

nemzet, nem dicstelenebb jelen küzdelme sem, mint akármely más nemzeté.

Ne legyen tehát széles e hazában egyetlen magyar nyomdász se, ki ama durva szavakat meghallgassa, de mindenki igyekezzék a változott viszonyok közt az egyesület alapítói által helyesen lerakott alapelveken az egyesület céljait előmozdítani.

Változott viszonyok között . . . mert nagyot változtak az egyesület alapítása óta a viszonyok. Az alkotmányos átalakulással járt óriási keresletre beözönlött németek nagy része visszatért hazájába, az itt maradtak száma törpe minoritás, melynek jogait tiszteletben tartani illő és helyes, de e mellett a magyar tan nyelvű iskolából kikerült, magyarul gondolkozó olvasó s művelődni vágyó ifjú nemzedék — a nagy majoritás, — érdekeit megóvni első és fő kötelesség.

De az egylet hatásköre is változott. Az önképző-egylet ma már csak egyik alosztálya a segélyző-egyletnek; ám a segélyzés minden tagot megillet s megillessen, ki arra alapszabályszerűleg jogosult; legyen, maradjon meg joga mindenha saját nyelvén bele szólnia: legyen, maradjon meg a két nyelvűség.

De a mi az önképzés eszközeit illeti, itt a fősúlyt a *magyarságra* kell fektetni.

Ha a magyar nyomdász csak művelt ember lesz, e földön nem tölti, nem töltheti be hivatása által reá rótt kötelességét — *magyar műveltséggel* kell bírnia, hogy végre megindulhassunk azon az úton, melyen haladva oda fejleszthessék a nyomdai ipar, hogy ép úgy mint a francia, olasz, angol vagy német nyomdai termékre az első pillanatra megmondja a szakértő származásának

országát; ép úgy megtalálhassa félreismerhetetlenül a magyarországin is a nemzeti jelleget.

Magyar könyvtárt, magyar szaklapot, magyar társas összejöveleket, magyar műveltséget, hogy lehessen magyar nyomdai ipar.

Legyünk tehát magyarok; érezzünk, gondolkozzunk, tanuljunk magyarul — tanuljunk a németektől nemzetünkhöz tartozni, ezt s hazánkat szeretni!

Szabó Elek.

AZ ELSŐ SZAKCZIKK.

A magyar nyomdászok kétségkívül elismeréssel fogják fogadni a jelen szerény vállalat megindítását nemcsak azért, mert e könyvecske magában véve is hézagpótló és a működő nyomdászokra nézve egész éven át hasznavehető segédeszközül szolgál, hanem azért is, mivel első szerény kísérlete a *magyar nyomdászati szakirodalom* megteremtésének, s e szempontból tekintve, velem együtt szívesen fogja üdvözölni minden magyar nyomdász annak megjelenését.

E könyv szerkesztő-bizottságának szíves bizalma felém fordult, s felszólított az első szakcikk megírására. Midőn elhatároztam, hogy e megtisztelő felhívásnak csekély tehetségemhez képest megfelelek, szem előtt tartottam azt, hogy e cikknek nem szabad nagy és megoldatlan kérdéseket tárgyalnia, minőket a külföldi szakirodalom vetett föl, s melyeket a virágzó szakirodalomban meg-edzett s avatott tollak tárgyalnak, — hanem azt hiszem, hogy szegénységünkhöz képest szerényen, hivalkodás nélkül kell fellépünk, és lassan, lépésről lépésre kell igyekeznünk szakirodalmat teremteni, hogy mind nagyobb

tért foglalva, idők múltával megizmosodva, a magyar nyomdászati szakirodalom is helyt foglalhasson a külföldi szakirodalom sorában.

Azért *kezdetül* e naptár első évfolyamába oly tárgyat választottam, mely a nyomdai működésnek is kezdetét képezi. Értem *a betüöntötől érkezett új betűk berakását, az azokkal való bánásmódot egész a szedés megkezdéséig, s végre azok folytonos nyilvántartását.*

Biztat a remény, hogy a jövő évfolyamokban, folytatva e kezdetet, nálamnál avatottabb tollú férfiak szakszerűen fogják tárgyalni a további fokozott teendőket, úgy hogy idővel e vállalat valóságos tárháza lesz a nyomdászat mesterségének és ennél fogva alapját fogja képezni a magyar szakirodalomnak.

Az új betűk berakása és nyilvántartása korántsem oly jelentéktelen művelet, mint sokan hiszik. (Mert hogy sokan ezt egészen mellékes dolognak tekintik, arról nyomdász-pályámon elég alkalmam volt meggyőződni.) A helyes berakás és lelkiismeretes nyilvántartás a szedőket sok kelletlenségtől, a nyomdát sok idővesztéségtől kiméli meg, és azért e tárgy mindenestre méltó arra, hogy vele behatóan foglalkozzunk.

Kezdjük tehát először is a *folyó betűk** berakásánál.

A betüöntötől rendszeren erősen leszögezett és vasabroncsokkal is megerősített faládákban szoktak érkezni a betűk. E ládákat ovatosan fel kell nyitni, nehogy a betűk

* A nélkül, hogy valami *s. úfuraragási* érdemet tulajdonítanék magamnak, a *Brodtschrift* fogalmának nézetem szerint megfelelőbb a fentebbi kifejezés, nemcsak mivel a néha használtatni szokott *kenyérírás* vagy *kenyérbetű* nagyon is szolgai fordítás, hanem mivel az ajánlott elnevezés elég világosan kifejezi ama betűk rendeltetését. B. J.

megsérüljenek, de a ládákat és azok födeleit is lehetőleg kímélni kell, minthogy jó állapotban azokat a betűöntők a fölszámitott áron vissza vásárolják, vagy máskép is lehet hasznosítani.

Így egyik ládát a másik után fölnyitjuk s a még külön papírba is csomagolt betűket alkalmas helyre kirakva, mindenekeelőtt megmázsáljuk. Midőn meggyőződünk a mérték helyességéről, akkor következik a betűtest (Kegel) és a magasság próbája. Ezt úgy eszközöljük, hogy az *m* betűből, mely a betűöntőnek is irányadója az igazításnál (Zurichten; erre már nem merek új szót faragni), 20—30 darabot fölszedünk, de nem mint a szedésnél szokás a bemetszéssel (Signatur) fölfelé, hanem oldalvást rakva a betűket, úgy hogy egyik betű elzárja a másikkal bemetszését. Ekkor a fölszedett *m*-eket szorosán zárjuk a szedővasba (Winkelhaken), és melléje szedünk egy régebbi, annak idején a próbán szintén átment ugyanoly testű betűből ugyanannyi *m*-et, vagy más testű betűből annyi *m*-et, amennyi a fölszedett megpróbálandó betűtestnek megfelel. Például 20 cicero *m*-nek teste egyenlő 24 garmond és 30 petit testével. Ha az egymás mellé fölszedett két sor *m* tökéletesen egyforma, úgy hogy a szedővasba a második sor is kellő számú betűkkel szorosán belemegy, akkor a betű teste jó, és még csak a magasságot kell próbálni. E próbát oly módon eszközöljük, hogy a szedővasba ismét néhány *m* betűt szedünk föl, és pedig most már nem megfordított signaturával, hanem fölvaltva néhány új és néhány régi, ismét néhány új és néhány régi betűt egymás mellé; ezután a világosság felé tartva a szedővasat, a benne fennálló betűkkel együtt, ez utóbbiak fölé egy egyenes rézvonalat tartunk

és alatta keresztül nézünk. Ha a vonal alatt nem mutatkozik rés, akkor a magasság is helyes, a betű kiállotta a próbát és most már hozzá lehet készülni a berakáshoz.

A papírba csomagolt betűdarabok el vannak látva a benne foglalt betűfaj nevével, az egyes betűk, számok vagy írásjelek megnevezésével és folyó számmal 1-től egész a darabok mennyiségének megfelelő számig.

Czélszerű a darabokat azon sorrendben fölbontani és berakni, a mint számozva vannak; azért mindenekelőtt kellőleg rendbe rakjuk azokat, úgy hogy az utolsó szám alúl, az első pedig felül fekdjék. Ennek az az előnye, hogy a berakás biztosabb, és ha netalán valamelyik betű hiányzik vagy elégtelen, hamarabb észreveszszük a hiányt, mint ha össze-vissza, rendszertelenül szedegetjük elő a darabokat. Az első darabban van a kis *m*, azután következnek a-b-c-rendben a kis betűk, az írásjelek, a nagy kezdőbetűk és a számok.

Tisztátalan, hibás vagy kellőleg ki nem bélelt szekrénybe nem szabad berakni. Azért jó eleve kell gondoskodni a hibás és tisztátalan szekrények kijavításáról és kitisztogatásáról, a ki nem bélelt rekeszek kibéleléséről, és csak azután lehet hozzáfogni a betűk berakásához.

A szekrényeket, — számszerint annyit, amennyit az új betűvel megtölteni akarunk, — fölállítjuk, és pedig oly közel egymáshoz, amily közel a nyomda helyi viszonyai csak engedik. Ekkor ovatosan fölbontjuk az első darabot egy állványon (Regal) vagy asztalon, a külső burkolatot ott hagyjuk, a belső vékonyabb papírburkolatot pedig összefogva, a darabot hajóra emeljük, és a körülkötött zsineget leveszszük. Most egy legalább fél petitnyi erős

vonallal a darab felső részéből (rendesen *m*-ből) leemelünk 6—8 sort, a vonalat egyik kezünkkel az illető rekesz fölé támasztjuk, másik kezünkkel pedig lassan letolva a betűket, azokat szépen egyenletesen a rekeszbe szórjuk, ezt addig ismételvén, míg a rekesz minden részében megtelik. Meg kell számlálni, hány sor fér a nagy, hány a középső, és hány a kis rekeszekbe, és mindig egyforma mennyiségű sort kell minden szekrénybe berakni. Kivételt képeznek e szabály alól oly betűk és írásjelek, melyekből csak kevés van, péld. fi, fl, *, †, stb. Ezeket mind egyformán kell fölosztani, s minden szekrénybe annyit berakni, amennyi jut. Ha az első szekrénynek első rekeszét megtöltöttük, következik a második, harmadik, és így valamennyi szekrénynek hasonló rekesze; ha a szekrényeknek az illető betűre szánt rekesze mind megtelt, és a betűből még fenmaradt valami, akkor ezt más hajóra emeljük; e fölösleget följegyezzük egy e célra készen tartott *defekt-könyvbe*. Így járunk el sorba minden darabbal és minden betűvel. A fölös betűket a második hajóra emelve, addig növeljük a darabot, míg a többi darabok nagyságát ismét eléri, ekkor, miután a könyvbe bejegyeztük, kikötjük, újra papírba csomagoljuk, ráírjuk a tartalmát és félre tesszük. Ha valamely betűből egész darab marad fölöslegül, ezt föl sem bontjuk, hanem félre tesszük a defekt közé.

Így folytatjuk a berakást, a fenmaradtak összeállítását és följegyzését mindaddig, míg a berakandó darabokban tart. Ha ez eljárásban egy kis gyakorlatot szereztünk, csakhamar végére járunk a dolognak, és ha a betűkben nem mutatkozik hiány, a szekrényeket át lehet adni a forgalomnak.

A betűk pontos nyilvántartása, és a keresés okozta sok idővesztés megkímélése végett szükséges a defekt-könyv pontos vezetése, az utánrakás alkalmával elfogyott betűk kitörlése, az osztás folytán támadt újabb fölöslegek, valamint az utánrendelt betűk beírása.

Minthogy pedig most már a *szedéshez* értünk, e szerény munkálatnak eleve kijelölt kerete — amennyiben a folyó betűk berakásáról és nyilvántartásáról akartam szólni — immár be van töltve, és most áttérhetek a *czimbetűk* berakására.

A czimbetűk ép úgy csomagolva érkeznek a betűöntőtől mint a folyó betűk, természetes tehát, hogy a kicsomagolási eljárás ugyanaz, mint amannál.

Azonban minthogy a czimbetűk mennyisége mindenkor sokkal kevesebb, mint a folyó betűké, a berakás művelete és a nyilvántartási eljárás lényegesen különbözik amattól.

A czimbetűk minimuma — mert ennél többet ritkán szoktak megrendelni — rendszeren, a betűk nagyságához képest, 2–6 darabból szokott állani.

Ezekből is minden betűfajt darabszám szerinti sorrendbe rakunk, és midőn az egyes darabokat fölbonítottuk, berakás előtt kézi sajtón legalább *két levonatot* készítünk belőle.

A defekt-könyvbe beírás helyett a levonatokat teszszük be, mely eljárásnak a nyilvántartásra nézve igen nagy előnye van.

Először is mindenkor, minden kétséget kizárólag tudhatjuk, hogy minden egyes betűből hány darab van, és így ha valamit ki akarunk szedni, előre is meglátjuk, hogy a meglevő betűkből kifutja-e a szedendő sor vagy

szedés, minélfogva minden hiábavaló kísérlettől megkíméljük magunkat.

Továbbá a betűöntőnek vitás esetekben kétségbevonhatlan hiteles módon, — saját összeállított darabjaiból — ki lehet mutatni, ha netalán valamely betüből kelletlenül kevesebbet küldött volna. Csak a levonat másodpéldányát kell neki beküldeni.

A levonatok elkészülte után alávetjük a betűket a föntebb leirt magassági és betűtési próbának, s ha rendben találjuk, berakjuk a betűket, és pedig a kisebbeket (mintegy «Text» nagyságig) kis accidenz-szekrényekbe a folyó betűknél leirt módon, a nagyobbakat pedig fiókokba rakjuk, fölállítva a-b-c-rendbe, minden sor után egy vékony, mintegy cicero vastagságú fa-léczet rakva, hogy a szedésnél könnyen lehessen az egyes betűket kivenni. A mi itt a rendet illeti, legjobb először a kis betűket, utána az írásjeleket, számokat és végre a versálisokat rakni. A sorok ne álljanak nagyon szorosan a fiókban, hogy a betűk könnyen járjanak ki, sőt ajánlatos minden sorban 3–4 betűnyi tért üresen hagyni, hogy az osztás is könnyen menjen. Az osztásnál nagyon kell ügyelni az alfabetikus rend megtartására, és sohasem szabad megengedni, hogy a kisedett sorok felosztatlanul álltassanak be.

Ennyit a berakásról. A nyilvántartásra nézve igen ajánlatos a czimbetűket folyó számmal ellátni; e számok szolgálnak minden betűfajnak elnevezés gyanánt. Ezzel megmenekülünk a számtalan czifránál czifrább betűnevektől is, melyekkel a betűöntők a czimbetűket fölruházzák, sokszor egy-egy betűfajnak is többféle nevet adva. Ugyane számok alatt kell a betűknek a minta-

könyvben előfordulniok, minden szekrényre szintén megfelelő nagy olvasható számot kell ragasztani, valamint ugyanazon számot a regálisra is, azon üreg mellé, hova az illető szekrény vagy fiók tartozik. Ezáltal elkerülhető lesz a szekrényeknek és fiókoknak oly annyira kellemetlen fölcserélgetése is, mely a szedőknek annyi keresgélést és idővesztést szokott okozni és nagy előmozdítója lesz ez intézkedés a nyomdában, s különösen a betűk közt oly annyira szükséges rendnek.

Hátra van még, hogy a *körzetek és diszitmények* berakásáról és rendbentartásáról is szóljak.

A körzetek és diszitmények a szedési anyagok közt a legkényesebb, és azért a legfigyelmesebb gondozást és — hogy úgy mondjam — szeretetteljes ápolást igényelnek.

Természetes, hogy berakás előtt a körzetek magassági és testi méreteit szintén a leggondosabban meg kell vizsgálni, valamint ellenőrzés céljából minden daraból — úgy mint a czimbetűkből — két-két levonatot kell készíteni. A nálunk használtatni szokott körzetek mind a francia pont-rendszernek felelnek meg, azért oly nyomdában, hol nem ez a rendszer van bevezetve, a körzetekhez külön zárulékok szükségesek.

Midőn a berakáshoz fogunk, a betűöntő mintalapjának kell előttünk feküdnie, s a körzeteket lehetőleg azon rendben kell berakni, amint az egyes darabok a mintalapon számozva vannak. Minden rekeszre egy kis czédulát ragasztunk, melyre az illető szám van nyomtatva, mi által a körzetek szedésénél úgy mint osztásánál nagyobb biztonságot nyerünk.

Midőn az új betűk berakása és nyilvántartása körül követendő eljárásra nézve a föntebbiekben némi rendszert igyekeztem megállapítani oly tárgy körül, melyben eddig — nálunk legalább — nem igen volt rendszeresség tapasztalható, azon reményben teszem le a tollat, hogy fiatalabb szaktársaim talán nem fogják egészen haszon nélkül olvasni soraimat, és akkor bő jutalmat lelek a rá fordított fáradságért.

Bendtner József.

A M. KIR. ÁLLAMNYOMDA.

Midőn föladatomúl tűztem ki, ez évkönyvben önálló czikket szentelni a *m. kir. államnyomdának*, a megelégedés érzetével teszem azt, miután bátran állíthatom, hogy ez állami intézet a szó leginemesebb értelmében megfelelni törekszik hivatásának úgy technikai, mint társadalmi tekintetben.

A *párisi* és *bécsi* hasonczélú intézetek, az *Imprimerie Nationale* és a *K. k. Hof- und Staatsdruckerei* világhírűek; miután, mint minden szakember tudni fogja, a szó valódi értelmében műintézetek. Különösen kiemelendő a bécsi államnyomda, mely nemcsak valamennyi polgárisúlt nyelvek betűjeleit bírja, hanem a vad amerikai, afrikai, ázsiai és ausztráliai népfajok és törzsek írásjeleinek is jobbára birtokában van. Fényesen kiviláglik ebbeli betűgazdagsága FAULMANN KÁROLY tudós szaktársunk ismert szakműveiből, melyek mind ez intézetben készültek.

Tudvalevő dolog azonban az is, miszerint e két jeles intézet, daczára annak, hogy az illető kormányok részéről bőkezűen dotáltak, panaszra mégis sok okot szolgáltatnak. Így tudjuk, hogy a párisi intézet igazgatósága

nem átallja a magánnyomdákkal szemben a legpiszkosabb versenyre kelni és hogy az ottani főnökök már több ízben, de mindig eredmény nélkül léptek föl a hivatását feledő intézet ellen. Ugyanezen panasz hallatszik a csak pár évvel ezelőtt alapított *berlini Reichsdruckerei*-ről is.

A bécsi államnyomda, mely a boldogult AUER ALAJOS igazgatósága alatt a maga nemében páratlannak volt mondható, még nagyobb bajokban sinlődik. Így például ismeretes, hogy ez intézet a tanoncok kizsákmányolását illetőleg vetélkedik akármely zugnyomdával, olyannyira, hogy az utolsó bécsi ármozgalom alkalmával, midőn e visszás állapot nyilvánosságra jött, az intézet igazgatósága helyén találta elrendelni, miszerint a *tanoncok ezentúl csak esti 9 óráig tartassanak a munka mellett!*

Eme sajnos állapotok főforrása nagyobbára azon körülményben keresendő, hogy ez intézetek élén nem szakemberek; hanem hivatalnokok állanak.

A jelenleg virágzó m. kir. állami könyvnyomdának alapját a *Temesvdrtt* létezett *cs. k. fiók-államnyomda* képezte, mely AUER ALAJOS által alapított. E fiókinézet 1868-ban vétetett meg a magyar kormány által s Budára áthelyezve, a jelenlegi m. kir. államnyomda magvát képezte, mely napról napra gyarapodván, oly tökélyre jutott, miszerint Magyarország első műintézeteivel egy fokon áll.

Az intézetnek a budai várban fekvő és külsőleg is impozans épülete, a bécsi kapu felőli szárnyát képezi a Nándor-kaszárnyát magában foglaló épületcsoportnak. Földszinten találjuk a különböző nemű nyomó-osztályokat, míg az első és második emeleten a szedő-osztályok, a

betűöntöde és egyéb technikai műhelyek, valamint a hivatalnoki kar irodái vannak elhelyezve.

A nyomda jelenlegi igazgatója, nagyságos *pécsujfalusi* PÉCHY IMRE, szakférfiú, a mennyiben már igazgatósága előtt mint kitűnő mérnök, az államnyomdához lévén beosztva, bő alkalma nyílott az intézet szervezetével megismerkedhetni, és ebbeli nemes törekvését a magas kormány méltányolva, az 1872-ben elhalt BAUER RÓBERT igazgató után ő találatott leghivatottabbnak e fontos állás betöltésére.

Az 1882 január 1-én fölvelt, de az anyag hiányossága miatt ki nem adott nyomdász-statisztika szerint az iroda-személyzet 7 hivatalnokból és 3 dijnokból áll.

A technikai személyzet ezen időben következő állandékot mutatott föl:

10 művezető és pedig: 2 főművezető, 1 szedő-faktor, 2 gépmester-faktor, 1 bélyegenyvezdei faktor, 1 betűöntő-faktor, 1 könyomdai faktor, 1 könyvkötő-faktor, 2 műszaki segéd, 1 javítnok, 28 szedő, valamennyi bizonyos pénzben, 9 nyomó, 7 gépmester, 6 betűöntő és 1 tömöntő, 1 szedő- és 3 nyomó-tanoncz, 13 körrajzoló és 6 könyomó, 5 könyvkötő, 1 papiráztató, 1 térképtárnok, 1 térképtárnoki kiadó, 7 térképrajzoló, 1 galvánmásoló, 1 vésnök, 4 réznyomó, 1 asztalos, 3 rajzmásoló, 1 gépész, 1 fűtő, 1 géplakatos, 61 segédmunkás, 100 női segédmunkás, továbbá 1 kapus, 2 ajtónálló és 1 hivatalszolga. Összesen körülbelül 300 személy van elfoglalva.

Az intézet következő osztályokból áll:

Typographiai osztály: 1 főművezető, 1 irodatiszt, 1 papírtárnok és 1 kiadóval. 1 szedő-faktor, 1 betűtárnok, 1 gépmester-faktor.

Typographiai hitelosztály: 1 főművezető, 1 díjnokkal és 1 műszaki segéddel, 1 gépmester-faktor, 1 bélyegenyvezdei faktor 1 díjnokkal.

Könyomda: 1 faktor, 1 műszaki segéddel (vice-faktor).

Betűöntőde: 1 művezető.

Könyvkötőde: 1 faktor.

A nyomógépek száma összesen 15 és pedig: 7 kettős, 2 kétszinben nyomó és 6 egyszerű gép. Ezenkívül bir az intézet 9 kézisajtó, 2 betűöntőgép, 1 simitógép, 2 simító-sajtó, 5 papírvágógép, 1 könyomatú gyorsajtó, 6 könyomatú kézisajtó, 5 réznyomó-sajtó, 3 boritékkészítő (couvert) gép, 2 festékdörzsölő gép, 11 lyukasztó gép és 1 boritékvágó géppel. A gépek *gőzerővel* hajtának.

A szedők heti *fizetése* következő: kettő 18—18 frtot kap; három 16—16 frtot; öt 15—15 frtot; három 14—14 frtot; három 13—13 frtot; tizenkettő 12—12 frtot.

A gépmestereknél: egy 17 frtot kap; egy 16-ot; egy 15-öt; kettő 14-et; egy 13-at; egy 12 frtot.

A nyomók közül kap egy 16 frtot; egy 14-et; egy 13-at; öt 12-öt; egy 10-et.

A betűöntők heti díjazása következő: hárman 14 frtot kapnak; egy 13-at; egy 11-et; egy 10-et.

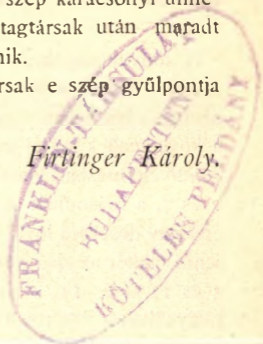
A munkaidő kilencz órai. A gyakran előforduló *külön órák* árszabály szerint díjaztának.

Ezen adatok tájékozásúl szolgálhatnak a t. olvasónak az intézet mintaszerű berendezése felől. Más tekintetben pedig termékei arról tanúskodnak, hogy a magyar állam e műintézete nemcsak szakavatott vezetőséggel, hanem szintoly képzett munkaerőkkel is bir.

A m. kir. államnyomda alapítása igen kedvező befolyással volt derék budai szaktársaink társas életére is. Ugyanis az intézet nagyobb számú tagtársaknak adván Budán állandó foglalkozást, szükségessé vált, számukra egy szellemet és a kedélyt nemesítő gyűlpontról gondoskodni. E körülmény hozta létre a budapesti anyageylet által berendezett olvasókört, mely ma már több mint 300 kötetet számláló könyvtárral bír és a «Budapesti könyvnyomdászok és betűöntők dalköre»-t, mely dalárda 1871-ben alapított és ma is virágzik. Zászlószentelését 1875-ben tartotta számos és előkelő közönség részvétele mellett. A dalkör évenként három-négy nagyobb szabású ünnepélyt rendez, melyek nagy kedveltségnek örvendenek. A nyári időben kerti helyiséget bérelt a társaság, hol egy a dalárda kebeléből alakult zenekar, fölváltva ének-előadásokkal, mulattatja a családjaikkal megjelent tagokat. Budai tagtársaink kezdeményezésének köszönhetjük a két év óta szokásba jött szép karácsonyi ünnepélyeket, melyeken az elhúnyt tagtársak után maradt árváknak megajándékozása történik.

Kívánjuk, hogy a budai tagtársak e szép gyűlponcja még sokáig viruljon.

Firtinger Károly.

A LEGGYAKORIBB KILÖVÉSI MÓDOK.

Másodrét (2°).

Első forma.

Második forma.

Féliv.

<p>I</p> <p>1. A leggyakoribb kilövési mód az a két soros, az első sorban az első két ívet, a második sorban az első két ívet, azaz az első két ívet kétszer egymás mellé löve. — Ha négy ívet kellene egymásba tenni, akkor az első ívet: 1 és 16, 2 és 15; a második ívet: 3 és 14, 4 és 13; a harmadikat: 5 és 12, 6 és 11; és a negyediket a 7 és 10, 8 és 9 kolumnák képezik, mindenik egy-egy deszkára egymás mellé löve, mint a nyolczad-rétrél.</p> <p>I</p>	<p>4</p> <p>2. A leggyakoribb kilövési mód az a két soros, az első sorban az első két ívet, a második sorban az első két ívet, azaz az első két ívet kétszer egymás mellé löve. — Ha négy ívet kellene egymásba tenni, akkor az első ívet: 1 és 16, 2 és 15; a második ívet: 3 és 14, 4 és 13; a harmadikat: 5 és 12, 6 és 11; és a negyediket a 7 és 10, 8 és 9 kolumnák képezik, mindenik egy-egy deszkára egymás mellé löve, mint a nyolczad-rétrél.</p> <p>I</p>	<p>ε</p> <p>3. A leggyakoribb kilövési mód az a két soros, az első sorban az első két ívet, a második sorban az első két ívet, azaz az első két ívet kétszer egymás mellé löve. — Ha négy ívet kellene egymásba tenni, akkor az első ívet: 1 és 16, 2 és 15; a második ívet: 3 és 14, 4 és 13; a harmadikat: 5 és 12, 6 és 11; és a negyediket a 7 és 10, 8 és 9 kolumnák képezik, mindenik egy-egy deszkára egymás mellé löve, mint a nyolczad-rétrél.</p> <p>I</p>	<p>ς</p> <p>4. A leggyakoribb kilövési mód az a két soros, az első sorban az első két ívet, a második sorban az első két ívet, azaz az első két ívet kétszer egymás mellé löve. — Ha négy ívet kellene egymásba tenni, akkor az első ívet: 1 és 16, 2 és 15; a második ívet: 3 és 14, 4 és 13; a harmadikat: 5 és 12, 6 és 11; és a negyediket a 7 és 10, 8 és 9 kolumnák képezik, mindenik egy-egy deszkára egymás mellé löve, mint a nyolczad-rétrél.</p> <p>I</p>
--	--	--	--

A könyvkötőnek gyakran igen nagy előnyére szolgál a fűzésnél, ha az egyes ívek akként vannak nyomva, hogy azokat egyszerűen egymásba teheti. Ennek elérésére a következő kilövési mód szolgál: Ha pl. két ív helyezendő egymásba, akkor az első ív formáit képezik: 1 és 8, 2 és 7, a másodikét pedig: 3 és 6, 4 és 5, mindenik ív egy-egy deszkára löve. — Ha négy ívet kellene egymásba tenni, akkor az első ívet: 1 és 16, 2 és 15; a második ívet: 3 és 14, 4 és 13; a harmadikat: 5 és 12, 6 és 11; és a negyediket a 7 és 10, 8 és 9 kolumnák képezik, mindenik egy-egy deszkára egymás mellé löve, mint a nyolczad-rétrél.

Negyedrét (4°).

Első forma.

Második forma.

Féliv.

A negyedrétnél az alsó és felső kolumnaszámok összege mindig 9-et tesz.

Haránt negyedrét.

Első forma.

Második forma.

A haránt negyedrétnél az egymás mellett álló kolumnaszámok összege szintén 9.

Nyolczadrét (8°).

Első forma.

Második forma.

<p>* Családok felelősök ... 18</p>	<p>* Családok felelősök ... 9</p>	<p>* Családok felelősök ... 13</p>	<p>* Családok felelősök ... 2</p>	<p>* Családok felelősök ... 8</p>	<p>* Családok felelősök ... 11</p>	<p>* Családok felelősök ... 10</p>	<p>* Családok felelősök ... 3</p>
<p>I ... 1</p>	<p>II ... 2</p>	<p>III ... 3</p>	<p>IV ... 4</p>	<p>V ... 5</p>	<p>VI ... 6</p>	<p>VII ... 7</p>	<p>VIII ... 8</p>

A kapcsolécz (Bundsteg) által két részre osztott forma két-két kolumnájának összege 17-et tesz.

Félv.

<p>* Családok felelősök ... 4</p>	<p>* Családok felelősök ... 2</p>	<p>* Családok felelősök ... 8</p>	<p>* Családok felelősök ... 3</p>
<p>I ... 1</p>	<p>II ... 2</p>	<p>III ... 3</p>	<p>IV ... 4</p>

Félv szöveg és félv cím.

Első forma.

Második forma.

<p>* Családok felelősök ... 4</p>	<p>* Családok felelősök ... 2</p>	<p>* Családok felelősök ... III</p>	<p>* Családok felelősök ... I</p>	<p>* Családok felelősök ... II</p>	<p>* Családok felelősök ... III</p>	<p>* Családok felelősök ... IV</p>	<p>* Családok felelősök ... V</p>	<p>* Családok felelősök ... VI</p>	<p>* Családok felelősök ... VII</p>	<p>* Családok felelősök ... VIII</p>
<p>I ... 1</p>	<p>II ... 2</p>	<p>III ... 3</p>	<p>IV ... 4</p>	<p>V ... 5</p>	<p>VI ... 6</p>	<p>VII ... 7</p>	<p>VIII ... 8</p>	<p>IX ... 9</p>	<p>X ... 10</p>	<p>XI ... 11</p>

Három negyedív szöveg és negyedív cím.

Első forma.

Második forma.

							
II	III	8	2	9	3	IV	I
							
I	VI	9	4	5	VI	II	3

Ha egy negyedív szöveget és három negyedív címet kell kilőnünk, ekkor a szövegkolonának a római számok helyeire állítandók.

Haránt nyolczadrét.

Első forma.

						
3	12	2	8	10	1	1
						
4	2	8	1	1	1	1

Második forma.

						
10	10	11	11	11	14	14
						
2	1	9	9	9	3	3

Félv.

						
7	9	2	2	8	8	8
						
2	3	4	4	1	1	1

Hét szíjjelvágható haránt nyolczadrét félir.

Első forma.

Második forma.

Három negyediv és egy negyediv.

Első forma.

Második forma.

Hét negyediv.

Égész iv, melybe egy negyedív illesztendő.

Első forma.

Második forma.

A beillesztendő negyedív.

Félv, melybe egy negyedív illesztendő.

A félv.

A beillesztendő negyedív.

Ötgyedív, melybe egy egész iv illesztendő.

Első forma.

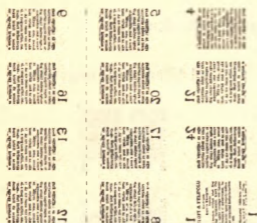
Második forma.

A negyedív, melybe az egész beillesztendő.

Tizenketted (12°).

A következő első mód a legszokásosabb, mert ennél a levágandó szelet úgy van kilöve, hogy az beilleszthető, mi által a könyvkötő az egész ívet egyszerre fűzheti, míg ellenben a második módnál ez lehetetlen, mert ennél a szelet hátul illesztetik az ívhez.

Első forma.

Második forma

Féliv.

Második mód. A szelet hozzáillesztendő.

Első forma.		Második forma.	
1	1	10	1
14	9	33	10
13	31	33	11
4	2	10	9

Félv.

9	3	4
13	0	5
11	2	11
10	4	1

Egy félv. szöveg és félv. czim.

Első forma.		Második forma.	
1	4	7	3
13	6	8	10
XI	X	7	XI
11	III	III	VI
			I

Nyolcz kolumna szöveget és négy kolumna czimet, vagy megfordítva úgy lövünk ki, mint egy félv. tizenkettedet, melynek szelete hozzáillesztésre van szánva.

Haránt tizenketted.

Első mód. El levágandó szelet beillesztendő.

Első forma.

Második forma.

Félv.

Második mód. A levágandó szelet hozzáillesztendő.

Első forma.

Második forma.

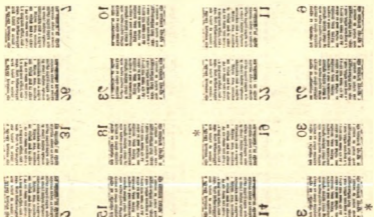

Tizenhatod.

Első forma.

Második forma.

Félv.

3	8	3	4
14	11	11	13
12	01	8	81
2	2	8	1

Ötletz holonna szöveg, nyolcz holonna czim.

1	VI	III	11
III	V	VI	11V
2	8	2	8
2	2	8	1

Haránt tizenhatod.

Félv.

1	8	3	4
18	8	13	81
12	01	11	41
2	2	8	8

Tizennyolczad.

Első forma.

I* [Small text box]	2	30	3* [Small text box]	11	33	3* [Small text box]	33
† [Small text box]	3	19	† [Small text box]	11	33	† [Small text box]	33
I [Small text box]	†	†	† [Small text box]	†	†	† [Small text box]	†

Második forma.

30	31	18	10	9	1
3†	33	33	12	10	3
33	33	33	†	†	†

Félv.

†	2	10	3	9	13
†	12	13	†	19	3
I	†	†	†	†	†

A tizennyolczad félív második nyomásánál a 7. és 11., továbbá a 8. és 12. kolumnák helyeiket változtatják.

Huszonnegyed mint félív.

Miután a következő rendkívüli alakok, ha előjönnek, csakis félívben, tehát egy formában szoktak nyomatni, mi is csak félívben adjuk azokat.

Haránt huszonnegyed mint félív, áthajtva.

Harminczketted két nyolczadrét ívben.

<p>36</p>	<p>35</p>	<p>34</p>	<p>33</p>	<p>32</p>	<p>31</p>	<p>30</p>	<p>29</p>	<p>28</p>	<p>27</p>	<p>26</p>	<p>25</p>	<p>24</p>	<p>23</p>	<p>22</p>	<p>21</p>	<p>20</p>	<p>19</p>	<p>18</p>	<p>17</p>	<p>16</p>	<p>15</p>	<p>14</p>	<p>13</p>	<p>12</p>	<p>11</p>	<p>10</p>	<p>9</p>	<p>8</p>	<p>7</p>	<p>6</p>	<p>5</p>	<p>4</p>	<p>3</p>	<p>2</p>	<p>1</p>
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

Harminczhatod.

<p>36</p>	<p>35</p>	<p>34</p>	<p>33</p>	<p>32</p>	<p>31</p>	<p>30</p>	<p>29</p>	<p>28</p>	<p>27</p>	<p>26</p>	<p>25</p>	<p>24</p>	<p>23</p>	<p>22</p>	<p>21</p>	<p>20</p>	<p>19</p>	<p>18</p>	<p>17</p>	<p>16</p>	<p>15</p>	<p>14</p>	<p>13</p>	<p>12</p>	<p>11</p>	<p>10</p>	<p>9</p>	<p>8</p>	<p>7</p>	<p>6</p>	<p>5</p>	<p>4</p>	<p>3</p>	<p>2</p>	<p>1</p>
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

Negyvennyolczad mint félív.

32	30	34	36	38	40
38	34	33	35	37	39
37	35	32	36	38	40
3	6	10	9	2	4
20	18	12	20	18	16
23	19	14	21	17	15
2	5	11	8	1	3

Negyedív.

8	11	10	2	9	10	18	1
4	11	12	9	11	12	13	2
1	34	13	12	11	14	13	2

Keleti nyelvek.

A héber, valamint általában minden oly nyelvnél, a melyen jobbról balra olvasnak, akként kell kilőni, hogy a páros számú kolumnának a páratlan számúak helyére essenek és pedig úgy, hogy az iv első kolumnáját a középlecz (Mittelsteg) jobb-, a második kolumnát pedig baloldalára álltjuk, mint ezt következő példáink mutatják.

Negyedrét.

Első forma.

Második forma.

Félv.

--	--	--

Nyolczadrét.

Első forma.

Második forma.

--	--

Félv.

--	--

ELSŐDLETI TÁBLA

MELYBŐL MINDEN ÍVNEK ELSŐ OLDALSZÁMA KITALÁLHATÓ.

Ívszám	AZ ÍVEK ELSŐ OLDALSZÁMA					
	2°	4°	8°	12°	16°	18°
1	1	1	1	1	1	1
2	5	9	17	25	33	13
3	9	17	33	49	65	25
4	13	25	49	73	97	37
5	17	33	65	97	129	49
6	21	41	81	121	161	61
7	25	49	97	145	193	73
8	29	57	113	169	225	85
9	33	65	129	193	257	97
10	37	73	145	217	289	109
11	41	81	161	241	321	121
12	45	89	177	265	353	133
13	49	97	193	289	385	145
14	53	105	209	313	417	157
15	57	113	225	337	449	169
16	61	121	241	361	481	181
17	65	129	257	385	513	193
18	69	137	273	409	545	205
19	73	145	289	433	577	217
20	77	153	305	457	609	229
21	81	161	321	481	641	241
22	85	169	337	505	673	253
23	89	177	353	529	705	265
24	93	185	369	553	737	277
25	97	193	385	577	769	289
26	101	201	401	601	801	301
27	105	209	417	625	833	313
28	109	217	433	649	865	325
29	113	225	449	673	897	337
30	117	233	465	697	929	349
31	121	241	481	721	961	361
32	125	249	497	745	993	373
33	129	257	513	769	1025	385
34	133	265	529	793	1057	397
35	137	273	545	817	1089	409

MAGYARORSZÁG ÉS TÁRSORSZÁGAINAK KÖNYVNYOMDAI.

Fölvétetett 1882. évi október hó 1-én. A csillaggal jelzett czégek csak úgynevezett amerikai vagy à la minute sajtókkal dolgoznak.

a) Budapesten.

Államnyomda

I. ker., víz, Nándor-tér 1. sz. alatt.

Igazgató Ficsorjfalusi Péchy Imre.

Igazg. helyettes Lippich Gyula.

Typographiai osztály:

Főművezető Szavadoroszky Vazul.

Szedőfactor Barla Lajos.

Gépmesterfactor Fürtödi Vilmos.

Betüöntödei » Galász József.

Betütárnok Galateo Béla.

Typographiai hitelosztály:

Főművezető Csomortányi János.

Gépmesterfactor Urbenszky F.

Könyomdai » Czapek Sándor.

Bélyegenyvezdei factor Major J.

Athenæum részvény-társaság

IV. ker., ferencziek tere 7. sz. a.

Vez.-igazgató Vécsey J.

Főüzletvezető Uvchitz Jakab.

Szedőfactor Benedek Sándor.

Betüöntödei művezető Wolf János.

Bagó Márton és fia

II. ker., penty-utca 4. sz. alatt.

Bartalits Imre

VIII. ker., Eszterházy-utca 12. sz.

Beck Nándor.* VI., sugár-út 5.

Bendiner K.* V., Lipót-tér 6.

Bielitz V.* IV., Háróly-utca 2.

Birkholz, Vayda és Pressburg

V. ker., nádor-utca 19. sz.

Burian M. V., vácsi hírtűt 10. sz.

Buschmann Ferencz

IV. ker., heronaherczeg-utca 8. sz.

Corvina, könyvnyomda és

kiadó-üzlet. V., akadémia-utca 10.

Deutsch M. V., bálvány-utca 12.

Első magy. egyesületi könyv-

nyomda. V., Dorottya-utca 11. sz.

Tulajdonosa Büchler D.

Első magy. vonalzó intézet,

hőnyomgár, hő- és hőnyomnyomda.

VI. ker., Rákóczi-utca 21. sz.

Tulajd. torag Steiner Háróly Lajos.

Igazgató Czettel Gyula.

Könyvnyomdai factor Szócsky D.

- Egyetemi nyomda
I. ker., vár, iskola-tér 3. sz. alatt.
Igazgató Czäger Endre.
Nyomdai művez. Remecse Pál.
Betüöntödei « Hecsheméthy F.
- Fanda József
IV. ker., vácsi utca 20. sz. alatt.
- Franklin-Társulat
IV. ker., egyetem-utca 4. sz. alatt.
Vez.-igazgató János Vilmos.
Nyomda-vez. Hirsch Lipót.
Főgépmester Proschko Mihály.
- Frühwirth József*
V. ker., nagy herena-utca 10. sz.
- Garai Mór. VII., Márcy-hözút 3.
- Gutmann J. Gyula.*
- Heisler János.*
- Hermann Vilmos.*
- Hompertz János Albert.*
- Hompertz Mátyás
I. ker., fő-utca 18. sz. alatt.
- Hornyánszky Viktor
V. ker., nádor-utca 28. sz. alatt.
Igazgató Knoll Márcy.
Művezető Chladek Péter.
- Hungaria, könyvnyomda és
kiadó-üzlet. V., tükör-utca 5. sz.
Tulajdon. Brödy Sigmund.
Igazgató Brödy Sándor.
Művezető Balázs Márcy.
- Hunyady Mátyás, irodalmi és
könyvnyomdai int. IV. zöldfa-u. 43.
Tulajdon. Lenháy Antal.
Művezető Hunfivst Mihály.
- Ihrlinger A. és társai
VII., külső seb-utca 33. sz. alatt.
- Jäger Arn.* VIII., hercepi út 23.
- Kálmán M.*
- Kanitz A.* VI., szecsen-u. 11.
- Károlyi, Morvay és Mérci,
V. ker., fő-út 6. sz. alatt.
- Kertész József
V., Mária Valéria-utca 11. sz.
Művezető Langhy János.
- Khór és Wein
V., Derettya-utca 14. sz. alatt.
Művezető Müller Ajgost.
- Kocsi Sándor
VIII., múzeum-hözút 10. sz. alatt.
Művezető Pollák Guztáv.
- Kohn és Guttmann*
IV., granátos-utca 20. sz. alatt.
- Kunusy Vilmos
VII., Márcy-hözút 19. sz. alatt.
- Laufer R.* VI., sugár-út 9. sz. a.
- Légrády testvérek
V. ker., nádor-utca 7. sz. alatt.
Művezető Bendner József.
- Leitner M. L.* V., vácsi-hözút 18.
- Löbl Dávid. VI., sugár-út 23.
- Löw Ede. V., Béla-utca 1.
- Markus Samu. V., herena-u. 23.
- Messinger J.* VII., király-u. 11.
- Münster Kár. II., fő-utca 20.
- Münz Mór.* VII., király-u. 18.
- Neuer Márk. VII., hercepi út 14.
- Neuwald I. IV., roztély-u. 13.
- Pannonia, könyvnyomda
VI. kerület, é-utca 2. sz. alatt.
Tulajdonosa Dieumayer Ede.
- Parlavay J.* IV., Lipót-utca 1.

- Pesti könyvnyomda-részv.-
társaság. V., *Isidó-utca* 7. sz. alatt.
Igazgató *Iorag Falk Sigmund*.
Szedőfactor *Benyhády Antal*.
Nyomó * *Banck József*.
Betüönt. * *Guth Albert*.
- Id. Poldini Ede és társa
IV. *ker.*, *hal-tér* 4. sz. alatt.
- Preyer és fia*
IV. *ker.*, *zöldfa-utca* 3. sz. alatt.
- Quittner József*
V., *nagy korona-utca* 9. sz. alatt.
- Rigler József Ede
VI. *ker.*, *rézsa-utca* 55. sz. alatt.
Művezető *Stalhanek Dávid*.
- Rózsa K. és neje
VIII. *ker.*, *őz-utca* 32. sz. alatt.
Művezető *Strauch Alajos*.
- Rudnyánszky A.
IV. *ker.*, *halap-utca* 22. sz. alatt.
Művezető *Magy Sándor*.
- Schlesinger és Wohlaier
IV., *cséty-u.*, *Isidó-utca* hátszárnya.
- Schuler és Neubauer.*
Schwarz H.* V., *füdő-utca* 8.
- Spiero L.*
Stern K.* VI., *Deák Ferencz-tér* 6.
- Ullmann József.*
Weissenberg Ármin*
IV., *múzeum-hévíz* 21. sz. alatt.
- Weismann testvérek
V., *Ferencz József-tér* 8. sz. alatt.
Művezető *Kleinmann Frigyes*.
- Wilckens C. és Weidl
IV., *koronakereszey-u.* 3. sz. alatt.
Művezető *Harányi György*.
- Wodianer Fülöp
IV., *sarkantyús-utca* 3. sz. alatt.
- Wohl I.* IV., *Isidó-utca* 22.
- Zeisler Márk
VII. *ker.*, *Isidó-tér* 1. sz. alatt.
- Zipser és König*

Betüöntödék vannak a következő intézetekben :

Allamnyomda.	Franklin-Társulat.
Athenæum részv.-társaság.	Pesti könyvnyomda-részv.-
társaság.
Egyetemi nyomda.	

Ezekon kívül egy önálló cég:

Fischer és Mika, VI. *ker.*, *hírály-utca* 88. sz. alatt.

b) Vidéken.

Arad:

*Gyulai István.**Steppich Zsigmond.***Stéthy Lipót és fia.**Román püsp. könyvnyomda.**Ungerleider Albert.*

Aranyos-Maróth:

Ruffly M.

Baja:

*Nánay Lajos.**Steinltz és Eschleutchtz*

Balassa-Gyarmat:

Hék László.

Balázsfalva:

Görög hatti. egyházmegyei nyomda.

Bátyu:

Poulay István.

Békés:

Sipes Sándor.

B.-Csaba:

*Allein Ede.***Poráczay László.**Tahács Árpád.*

B.-Gyula:

Dobay János.

Beregszász:

Nagy L., Sallay Gy.

Berettyó-Ujfalu:

«Sárut» nyomdájá tulajd. Vass Jenő.

Besztercze:

Betschar Tiradar.

Besztercebánya:

Maackold Fülöp.

Brassó:

*Gott Ján. és fia Bent.**Römer és Hammer.**Thieschan Alexi.*

Csik-Somlyó:

Sz. Ferencz-rend nyomdája.

Csik-Szereda:

Szabó Albert fűküzl.

Czegléd:

Gebey András.

Debreczen:

*Hutasi Imre.**Pongrácz Gyula.***Schwartz Márk.***Tahács Ferencz.**Tiszai Dániel örököszi**Városi nyomda**művezető Frics Józs.*

Deés:

Demeter és Kiss.

Detta:

*Million M.**

Déva:

chizsch M.

Eger:

*Érseki lyc. nyomda**techn. ig. Tóth Istv.**Helm Dávid.**

Eperjes:

*Banhegyeletinyomda**Fleczel Antal.***Hévai Samu.**

Érsekújvár:

Winter Zsigmond.

Esztergom:

*Buzáczvits Gyuztáv.**Laiszly János.**Berényi Sz. özv.*

Fehértemplom:

Wunder Gyula.

Félegyháza:

Balics Istv. fűküzl.

Felső-Eőr:

Schwidtsch Lajos.

Fogaras:

Thienfeld L.

Gyöngyös:

*Herzog ErnőErmin.**Holm Már.*

Győr:

*Czéh Sándor özvegye.**Groz Gyuztáv.**Sauerwein G. özv.*

Gyulafehérvár:

*Püspöhi nyomda.**Voltz és Körner.*

Halas:

Prager Ferencz.

H.-M.-Vásárhely:

*Lérai Lajos Fülöp.**Wodianer Károly.*

Igló:

Schmidt József.

Ipolyságh:

Neumann Ignác.

Jászberény:

*Bittermann Ede.**Szalay Irán.*

Kalocsa:

*Malatin Antal**(alapított 1857-ben Malatin és Holmayer céég alatt).**Holmayer Károly*

Kaposvár:

*iff. Engelmann M.**Jancsócs Gyula.**Teitelos Armin.*

Karánsebes:

Wenczely János és fia

Karczag:

Szödi S.

Kassa:

*Alexy Ödön.***Malafony Jeromos.***Lippóczy József.***Pannonia 1.-nyomda művezető Ries Lajos.**Schwarz Fülöp János.**Werfer Károly**(1806-ban lett alapítva a 1822 év óta Werfer Károly céége alatt)*

Kecskemét:

*Szilády Károly**(alapított 1841-ben)**Tóth László.*

Késmárk:

Sauter és Schmidt.

Keszthely:

Ségez György.

Kézdi-Vásárhely:

Szabó Albert.

Kismarton:

*Dich Ede.**Gabriel J.**

Kolozsvár:

*Dombly Viktor.**Sv. ref. collegium hő- és könyvnyomdája bérlo Stein János.**Franklin-nyomda tulajd. Magyary M.**Gámán Ján. örökösei tulajd. Keresztész P.**M. Papp Ill. örökösei tulajd. Ajtay Albert.**Polcz Albert.***Róm. kath. lyceumi nyomda**bérlo Békésy Károly.**Strawinger Guztáv.**

Komárom:

*Mexhl A.***Özv. Gross Dávidné.***Ziegler Károly.*

Köszeg:

Feigl Frigyes.

Körmend:

Hopper Ill.

Körmöczbánya:

*Buchsbauum Miksa.**

Léva:

*Duhász Lipét.**

Lippa:

Seiner és Neumann.

L.-Sz.-Miklós:

Lev Miksa.

Lőcse:

*Reiss J. F.**Verthimüller J. és fia.*

Losoncz:

*Oláray J. A.**Özv. Janda Anna.**Roth Simon.*

Lugos:

Wenczely J. és fia.

Magyar-Óvár:

Id. Czék Sándor

Makó:

Gál és Gömöry.

Máram.-Sziget:

*Davidovits A.***Hollész István.**Részvény-nyomda.*

M.-Vásárhely:

*Erang. ref. főtanoda nyomdája**bérlo Imreh Sándor.**R. kath. leányiskola**hőnyomdája**bérlo Szabó Gyula.*

Medgyes:

Reisenberger Benz.

Mező-Túr:

Gyűző Károly.

- Miskolcz :
Fischer Ferenc.
*Mos Károly.**
Ezr. Sárközyné és
Mercz.
*Wächler N.**
- Mohács :
Blandl János.
Stegmüller J. S.
- Munkács :
Blayer Fülöp.
Gross Ignác.
- Nagy-Bánya :
Euzly Károly.
Méhnác testvérek.
- Nagy-Becskerek :
Dhány Ignác.
Lutsch B.
Steitz Ferencz Pál.
- Nagy-Enyed :
Pollák Már.
- Nagy-Kanizsa :
Fischel Fülöp.
*Singer Lipót.**
Vajdits József.
- Nagy-Károly :
Gényei József.
- Nagy-Szeben :
Eleonó özösvösi.
Drottleff J.
Hraffl N. (Filtsch J.)
(új czég) Metzler E.
Rom. püsp. nyomda
művezető Binder L.
Reisenberger E.
(Steinhansen T.)
- Nagy-Kikinda :
Radafi János.
- Nagy-Kőrös :
Ottlinger Ede.
- N.-Sz.-Miklós :
Hönyig Salamon.
- Nagyszombat :
*Horowitz Adolf.**
Wintz S.
- N.-Tapolcsány :
Platzhó Gyula.
- Nagyvárad :
*Berger Antal.**
Bollény Jenő.
Bögel Ottó.
Lazthy Armin.
*Tritsch Károly.**
- Nedanóc :
Újvárosi gyárda-
gyáriegyesület nyom-
dája.
- Nyiregyháza :
Sebá és Singer.
Mauerer Károly.
- Nyitra :
Ezr. Mengebauer E.
Schemperli és Huszár.
- Ó-Becse :
Lewy Lajos.
- Ó-Orsova :
Händl Károly.
- Oravicza :
Wunder Gyula
fiéülzete.
- Orosháza :
Magyar E. M.
Patacz E.
Veres Lajos.
- Paks :
Rosenbaum M.
- Pancsova :
Teranovits testvérek.
Wittigschlager Már.
- Pápa :
*Debreczeni Károly.**
Nebel Armin.
Ref. főtan. nyomda.
- Pécs :
Lycenni nyomda
hírlő Fesztl Karoly
Dr. Madarász Endre
gondnok Gyenes P.
Hamazetter Károly.
Uaisz Mihály.
- Pozsony :
Engermayer Már.
*Bode Diádorf.**
*Freistadt N.**
*Lewy N.**
Lewy és Alkalay.
*Richter N.**
Stampfel, Eder és társ.
Wetung. Grenzboten
nyomdája
tulajd. Simonyi Iván
bérlő Hellmann K.
Wigand F. H.
*Widlmuth N.**
- Resicza :
Wunder Gy. fiéülz.

- Rimaszombat :
Nábely Mihály.
- Rozsnyó :
Horác Mihály.
- Salgó-Tarján :
Fredler Armin.
- Sárospatak :
Ref. főiskolai nyomda
(1807-ben alapítottott)
bérlelő *Steinfeld Béla.*
Trécsányi Bertalan.
- Sátor-A.-Ujhely :
Templén nyomdája
tulajd. *Boruth El.*
- Segesvár :
Herethi Fr.
Jündens F. örökösei.
- Selmeczbánya :
Izgecz A. özvegye.
- Sopron :
*Élian Breiner.**
*Gellis Mihály.**
Litfass István.
Remnaltzer H. és fia.
- Szabadka :
Bittermann Diánd.
Schlesinger Sándor.
- Szakolcza :
Scharnitzl örökösei.
- Szamos-Ujvár :
Görög hatti. egyház-
megyei nyomda.*
- Szarvas :
Sipes Soma.
- Szász-Régen :
Burghardt H.
- Szászváros :
Schässer F. örökösei.
- Szatmár-Németi :
*Liny Mihály.**
Magy Lajos.
"Szabad Saját" nyomda.
tulajd *Gönyey József*
és Littelzky Endre
(alapítottott 1846-ban)
- Szeged :
Burzer Guszt. és társa.
Endrényi L. és társa.
Tramb B. és társa.
*Várnai L.**
- Szegszárd :
Ulfalussy Lajos.
- Székely-Udvarh. :
H. Becsek Dániel.
- Sz.-Fehérvár :
Számmer Imre
(bír két üzlettel).
"Székesfehérvár és Vi-
dék" nyomdája
tulajd. *Csitáry Emil*
"Vörösmartly" nyomda
tulajd. *Számmer K.*
- Szentes :
Cherzier János.
Szürés Béla.
- Szepsi-Sz.-György
"Séhai" nyomda-rész-
vény-társaság.
Remnstein M.
- Szolnok :
Bahos István.
Chaffner S. és társai.
Chay Fülöp.
- Szombathely :
Bertalanffy Imre.
Seiler Benkő.
- Tata :
H. Pász J.
- Temesvár :
*Csanád-egyházme-
gyei nyomda*
művezető *Mayer J.*
Férh H. G.
*Fried G.**
Magyar testvérek.
Steger Ernő.
*Terencezi L.**
Wilmann E.
- Torda :
Wltz V.
- Tur.-Sz.-Márton
Részvény-nyomda
igazg. *Francisci J.*
- Trencsén :
Gausel Lipót.
Scharnitzl D. F.
- Ujvidék :
Dimitrovičs Mihály.
Fuchs Algot.
Pajerits A.
Szerb nemz. nyomda.
- Ungvár :
Id. Felső József.
Pollacsek Mihály.

Vác: <i>Mayer Sándor.</i>	Veszprém: <i>Stausz Armin.</i>	Zilah: <i>Gámán Ferencz.</i>
Vág-Ujhely: <i>Beroritz Adolf.</i>	Zala-Egerszeg: <i>Strohmeier Ferencz.</i> <i>Ézv. Tathy Rozália.</i>	Zombor: <i>Bittermann Dánd.</i> <i>Szitár Salamon.*</i>
Verecz: <i>Hirschner E. J. ézv.</i> <i>Wettl és Veronits.</i>	Zenta: <i>Barcsy Sigmund.</i> <i>Schwarz Sándor.</i>	Zsombolya: <i>Hönig Salamon.</i>

c) Magyar tengerpart.

Fiume:

*Harletzhj Ferencz.**Bettner Péter.**Michovits Emidio.*

d) Horvát- és Tótország.

Belovár: <i>Fleischmann János.</i>	Mitrovicza: <i>Nemzeti nyomda.</i>	Vukovár: <i>Hatti. részv. nyomda.</i> <i>Hieser Fr. A.</i> <i>Wagner András.</i>
Brood: <i>Spitzer C.</i>	Porto-Ré: <i>Tengerparti nyomda.</i>	Zágráb: <i>Albrecht Károly.</i> <i>Gronitz (ezelőtt Hartmann és társ.)</i>
Buccari: <i>Dexelbrunner R.</i>	Pozsega: <i>Straljevits M.</i>	<i>Hühn Gyula.</i> <i>„Narodne Novine” nyomdája.</i> <i>Részvény-nyomda.</i>
Diakovár: <i>Püspöki nyomda.</i>	Sid: <i>Manhorits M.</i>	Zengg: <i>Luster Henrik.</i>
Eszék: <i>Grexer Antal.</i> <i>Pfeifer Gyula.</i>	Susak: <i>*Sloboda*nyomdája.</i>	Zimony: <i>Parlovits S.</i>
Károlyváros: <i>Frettner János M.</i>	Varasd: <i>Platzer J.</i>	
Karlócza: <i>Parlovits R.</i>	Vinkovcze: <i>Trumits Miklós.</i>	

Az előbbi kimutatás szerint van tehát Budapesten 70, vidéken 254, a magyar tengerpart területén 3 s Horvát- és Tótországbán 26 nyomda; vagyis a magyar korona területén mindössze 353.

A főváros 70 czége közül csupán 43 tekinthető valódi értelemben vett nyomdának; a többi 27 czég csak amer. vagy á la minute sajtókkal dolgozik. A vidéken 379 ily zugnyomda létezik. Ezzel azonban e zugnyomdák tulajdonképeni létszáma hihetőleg még nincsen biztosan megállapítva, mert hollétük, természetüknél fogva, igen nehezen puhatolható ki.

Ez apró sajtókkal működő cég-tulajdonosok közül tudtommal csak kilenczen tanult nyomdászok; ugymint Budapesten: BENDINER L., GUTMANN J. GYULA, HOMPERTZ J. A., KÁLMÁN M., MÜNZ J., PARDAVY JÓZSEF és WEISSENBERG Á., Kassán pedig LIPPÓCZI J. és Aradon KEPPICH Zs. A többiek a legkülönbözőbb nemű foglalkozásból éltek azelőtt, s hogy most is minek tekintik műiparunkat, kitűnik azon tényből, miszerint az idén a zsidó husvétünnep alatt egy ily fővárosi «nyomdatulajdonos» nyugalomba helyezte préseit és üzleti helyiségében a rituális zsidó-sütemények árúsításával foglalkozott.

Ha tekintetbe vesszük, hogy jelenleg Budapesten (a zugnyomdákat nem számítva) 43, a vidéken pedig 217 nyomda működik, nem lesz érdek nélküli itt arra emlékeztetni, hogy a főváros 1848 elején még csak 9 nyomdával birt, 1860-ban pedig 15-tel. — 1866-ban az egri Gutenberg-ben NAGY L. szaktárstól közölt adatok szerint Magyarországon a következő helyeken léteztek nyomdák:

Utad	2	Mőszeg	1	Septon	2
Baja	2	Lőce	1	Szabadha	1
Balassa-Gyarmat	1	Lugos	1	Szabolcsa	1
Beregszász	1	Magyar-Óvár	1	Szatmár	1
Besztercebánya	1	M. Sziget	1	Szeged	2
Budapest	17	Miskolc	1	Szegszárd	1
Debreczen	2	Magy-Mánizza	2	Székes-Fehérvár	1
Eger	1	Magy-Mátoly	1	Szigetvár	1
Eperjes	1	Magy-Szombat	1	Szolnok	1
Észtergom	1	Magyvárad	1	Szombathely	1
Győr	1	Dújta	2	Temesvár	3
Gyula	1	Pápa	1	Trencsén	1
Hálcza	1	Pécs	1	Ujvidék	2
Hápevár	1	Pezomj	3	Ungvár	1
Haza	2	Rimaszombat	1	Vác	1
Hecsehémét	2	Rozonyó	1	Verzsem	1
Hésmáti	1	S.-A.-Ujfiel	1	Sala-Egerszeg	1
Himarton	1	Sárcsapatok	1	Silahi	1
Hömárcm	1	Selmeczbánya	1	Sombor	2

összesen 88.

Erdélyben pedig:

Balázsfalva	1	Csik-Somlyó	1	Magy-Szeben	5
Besztercze	1	Holczvár	3	Szamos-Ujvár	1
Bronó	2	Mozos-Vásártely	2	Szászváros	1

összesen 17;

vagyis együttvéve csak 105 nyomdai üzlet létezett.

Ez adatokból tisztán kitűnik hazai nyomdászatunk rohamos fejlődése; azonban nemcsak számban foglalnak el nyomdáink magas rangot szellemi életünkben, hanem kiváló technikai fejlődöttségüknél fogva is, mint azt a *Budapesti könyvnyomdászok és betűöntők egylete* által 1878-ban

rendezett szakkiállítás és az idén szemléltető volt országos könyvkiállítás eléggé bizonyítja.

Befejezván dolgozatomat, nem mulaszthatom el mindazon igen tisztelt szaktársaimnak, kik ezen adatok beszerzéséhez segédkezet nyújtani szívesek voltak, legmelegebb köszönetemet kifejezni.

Budapest, 1882 okt. 15-én.

Firtinger Károly.

EGYLETEK.

A FŐVÁROSBAN ÉS A VIDÉKEN.

Budapesti könyvnyomdászok és betűöntők egylete:

Elnök *Lerag Farkó Sigmund.* I. pénztárn. *Strauch Alajos.*

I. aleln. *Firtinger Károly.* II. pénztárn. *Pich Lipót.*

II. aleln. *Acz Miklós.* Számvivő *Steiner Adolf.*

Egyleti helyiség: VIII., Sándor-utca 32. szám

Vagyonálladék: 1882 január 1-én 33,000 frt és a rokkant-alaphoz tartozó Klauzál-utcai 16. sz. ház.

Segélyez: Betegség esetén, átutazókat és munkanélkülieket; továbbá rokkantakat, árvákat és özvegyeket. Önképző-osztálylyal bír.

Egyleti orvosok: Dr. PETSITS M., Lakik: II., Batthyány-u. 29. sz.

Dr. FARKAS KÁLMÁN. Lakik: IV., Sebestyén-tér 8. sz.

Budapesti nyomdászok és betűöntők jótékonyági köre:

Elnök *Bredy Sándor.* Birálók *Bauer János M.*

Pénztárnok-*Guth Albert.* *Hozi Sándor.*

Ellenőr *Balázs Károly.*

Segélyez: Önhibájukon kívül nyomorba vagy szükségbe jutott szak-társakat, egyleti tagságukra való tekintet nélkül; továbbá elhunyt szak-társak özvegyeit és árváit.

Budapesti könyvnyomdászok társasköre:

Elnök *Tanay József.* Titkár *Láng József.*

Alelnök *Hedy Soma.* Pénztárnok *Griesz Ede.*

Czélja: A szak-társak szakbeli és egyéb ismereteit, továbbá a magyaros társas életet fejleszteni.

Az «Athenæum» könyvnyomdászemélyzetének dalköre:

Elnök	<i>Utschitz Jakab.</i>	Ellenőr	<i>Anton Gyula.</i>
Alelnök	<i>Neuwirth Lipót.</i>	Karmester	<i>Siegler Béla.</i>
Pénztárn.	<i>Scholcz János.</i>		

Budapesti (budai) nyomdászok és betüöntők dalköre:

Elnök	<i>Ligeti József.</i>	Ellenőr	<i>Biesz Sándor.</i>
Pénztárn.	<i>Seibschek János.</i>	Karmester	<i>Meiszel Antal.</i>

«Egyetértés» budapesti férfidalegylet:

Elnök	<i>Hertész József.</i>	Titkár és ellenőr	<i>Horb János.</i>
Alelnök	<i>Poldini Róbert.</i>	Karmester	<i>Siegler Béla.</i>
Pénztárn.	<i>Singer Sándor.</i>		

«Összhang» budapesti férfi-dalegylet:

Elnök	<i>Lerag Falk Sigm.</i>	Ellenőr	<i>Gyöngyözy Sándor.</i>
Alelnök	<i>Hochmann Fülöp.</i>	Karmester	<i>Schmid Tivadar.</i>
Pénztárn.	<i>Niedl Ágoston.</i>		

Aradi könyvnyomdászok egylete:

Elnök	<i>Rékhy Viktor.</i>	Pénztárnok	<i>Szihelozhy József.</i>
Alelnök	<i>Hohn Lándor.</i>	Ellenőr	<i>Sztinád Vincze.</i>

Vagyonálladék: 1882 január 1-én 1291 frt 6 kr.

Segélyez: Betegség esetén és átutazókat; önképző osztálylyal bír.

Brassói könyvnyomdászok egylete:

(adatokat nem küldött be).

Debreczeni könyvnyomdászok egylete:

Elnök	<i>Frics József.</i>	Pénztárnok	<i>Török Ferencz.</i>
Alelnök	<i>Hegedüs István.</i>	Ellenőr	<i>Ditexy Lajos.</i>

Vagyonálladék: 1882 január 1-én 1005 frt 34 kr.

Segélyez: Betegség esetén és átutazókat; a rokkant-, özvegy- és árva-alap alakulóban van; önképző-osztálylyal bír.

Kassai könyvnyomdászok egylete:

Elnök *Récsy Mihály*. Ellenőr *Goldschmann Ignác*.
Pénztárn. *Olgyay Sándor*.

Vagyonszálladék: 1882 április 30-án 1125 frt 80 kr.

Segélyez: Betegség esetén, átutazókat és munkanélkülieket. Rokkantanak, özvegyek- és árvák alapja alakulóban van. Önképzőosztály nincs.

Kölozsvári könyvnyomdászok segélyző-egylete:

Elnök *Burchhardt Augustin*. Főpénztárn. *Vogel István*.
Alelnök *Pongrácz Antal*. Ellenőr *Gombos Ferencz*.

Vagyonszálladék: 1882 január 1-én 4775 frt 15 kr.

Segélyez: Betegség esetén és átutazókat. A rokkant-, özvegy- és árva-alap alakulóban van. Önképzőosztály nincs.

Nagyszombati könyvnyomdászok egylete:

(adatokat nem küldött be).

Nagyváradai könyvnyomdászok segélyző-egylete.

Elnök *Szilgyi Ottó*. Pénztárn. *Satzmann Lajos*.
Alelnök *Ruzsicska Gyula*. Ellenőr *Szűcs Géza*.

Vagyonszálladék: 1882 november 5-én 254 frt.

Segélyez: Betegség esetén, átutazókat és munkanélkülieket. Rokkantanak, özvegy- és árva-alap alakulóban van. Önképzőosztály nincs.

Pécsi könyvnyomdászok és betűöntők egylete:

Elnök *Hachenschmid J.* Ellenőr *Bodensteiner A.*
Pénztárn. *Majsterits J.*

Vagyonszálladék: 1882 január 1-én 1333 frt 60 kr.

Segélyez: Betegség esetén és átutazókat. A rokkant-, özvegy- és árva-alap alakulóban van. Önképzőosztályal bír.

Pozsonyi könyvnyomdászok és betűöntők egylete:

Elnök *Dikmeier Flánder*. I. pénztárn. *Eichleitner*.
Helyettes elnök *Mészner*. II. pénztárn. *Griesz József*.

Vagyonszálladék: 1882 január 1-én 5825 frt 74 kr.

Segélyez: Betegség esetén, átutazókat és munkanélkülieket. A rokkant-, özvegy- és árva-alap alakulóban van. Önképzőosztályal bír. Ezenkívül van nyomdász-dalkör is *Typographenbund* cím alatt.

Szeged-kerületi könyvnyomdászok egylete:

(Székhelye: Szeged Alakült 1882 február 26-án.)

Elnök *Butcher Gusztáv.* Pénztárn. *Szöke M.*Alelnök és ellenőr *Frics J.*

Alaptőke: 1882 február 26-án 1335 frt 42 kr.

Segélyez: Betegség esetén és átutazókat. A rokkant-, özvegy- és árva-alap alakulóban van. Önképző-osztálya nincs.

Délmagyarországi könyvnyomdászok egylete:

(Székhelye: Temesvár.)

Elnök *Freta József.* Pénztárn. *Mayer János.*

Vagyonálladék: 1882 január 1-én 2792 frt 87 kr.

Segélyez: Betegség esetén, átutazókat és munkanélkülieket. A rokkant-, özvegy- és árva-alap alakulóban van. Önképző-osztály nincs.

Ujvidéki könyvnyomdászok egylete:

Elnök *Siemielzky Mátoly.* Pénztárn *Dada István.*
Ellenőr *Malencic Milec.*

Vagyonálladék: 1882 január 1-én 400 frt.

Az egylet 1883 január 1-től a délmagyarországi egyletkez csatlakozik.

Zágráb.

Elnök *Maravic Mile.* Pénztárn. *Čopolscak F.*
Aleln. *Golec Đitkula.* Számvivők *Stiglic S. és Jostic G.*

Pénztári állás: 1882 jul. 15-én 7027 12.

Segélyez: Betegség esetén és átutazókat, továbbá rokkantakat, árvákat és özvegyeket Önképző-osztályllyal bír.

A KÜLFÖLDÖN.

Azok, melyek a «Budapesti könyvnyomdászok és betüöntök egylete»-vel és a többi magyarországi nyomdász-egyletekkel a viatikumot illetőleg, kölcsönösségben állanak:

BÉCS: Verein der Buchdrucker u. Schriftgiesser Nieder-Österreichs. Egyleti helyiség: VII. ker. (Neubau), Zieglergasse Nr 25 (Schrammhof). Kölcsönösséget gyakorol valamennyi segélyágban. A viatikum az egyleti helyiségben vehető fel.

BRÜNN: Verein der Buchdrucker und Schriftgiesser Mährens. Egyleti helyiség: Johannesgasse Nr. 25. Kölcsönösségben áll velünk, mint a bécsi egylet.

BUDWEIS (Csehország): Typographia-egylet.

CERNOWITZ: Verein der Buchdrucker u. Schriftgiesser der Bukowina.

FALKENAU A. D. EGER: (Csehország): Lithographen-, Typographen- und Steindrucker-Verein.

GRÁCZ: Unterstützungsverein der Buchdrucker u. Schriftgiesser in Steiermark.

INNSBRUCK: Kronlandsverein für Buchdrucker u. Schriftgiesser in Tirol und Vorarlberg.

KARLSBAD (Csehország): Viatikums- u. Kranken-Unterstützungs-Verein der Buchdrucker, Lithographen und Steindrucker.

KLAGENFURT: Verein der Buchdrucker, Lithographen und Steindrucker Kärntens.

KOMOTAU (Csehorsz.): Verein d. Buchdrucker Böhmens.

KRAKÓ: Krakauer Buchdrucker-Gehilfen-Verein.

LAIBACH: Verein der Buchdrucker, Steindrucker und Lithographen Krains.

LEITMERITZ (Csehország): Buch- u. Steindruckerverein.

LEMBERG: Nyomdászsegédek egylete.

LINZ: Verein der Buchdrucker und Schriftgiesser Oberösterreichs.

PARDUBITZ (Csehország): Nyomdász-segélyző-egylet.

PRÁGA: Typografická Beseda.

REICHENBERG (északi Csehországban): Unterstützungs-Verein für Buchdrucker, Lithographen u. Steindrucker Nord-Böhmens.

SALZBURG: Buchdrucker-Unterstützungsverein.

TEPLITZ (Csehorsz.): Buchdrucker- u. Steindruckerverein.

TETSCHEN A. D. ELBE (Csehország): Verein der Typographen, Lithographen und Steindrucker in Tetschen-Bodenbach.

TRIEST: Società dei tipografi in Trieste.

TROPPAU: Österreichisch-schlesischer Kronlandsverein für Buch- und Steindruckergehilfen.

ZÁRA: Società tipografica Zaratina di mutua succurso.

DÁNIA: Illands Typographiske Forening. Főszékhelye: Aarhus, Jütland.

Typographiske Forenings i Kjöbenhavn und Christiania. Főszékhelye: Kopenhága és Christiania.

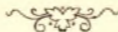
NÉMETORSZÁG: Unterstützungsverein Deutscher Buchdrucker. Központi vezetősége Stuttgartban székel. Ezen egylet egész Németországra kiterjed.

OLASZORSZÁG: Associazione fra gli operai tipografici italiani. Főszékhelye: Róma. Kiterjed egész Olaszországra.

SVÁJ CZ: Schweizerischer Typographenbund. Fővezetőségének székhelye Bern. Kiterjed a német-ajkú Svájcra.

SVÁJ CZ: Société fédérative des typographes de la Suisse romande. Főszékhelye: Genf. Kiterjed a francia-ajkú Svájcra.

SZERBIA: A belgrádi nyomdász-egylet.

KÖNYVÜNK KÜLSEJÉRŐL.

Tervben volt az *Évkönyv* borítékában valami nem mindennapit, de különlegest nyújtani, nemcsak a diszítés, de az arra fölhasználható anyag tekintetében is.

Mint különlegesség lett a *japáni bőrpapíros* kiszemelve, s annak idejében megrendelve. Deczember elején kellett volna már megérkeznie; azonban ily óriási út alatt sok mindenféle esetleg történik, s így tehát minden sürgetés mellett csak január első napjain ért az Marseille-en át Budapestre.

Íme tehát a könyv elkéstének fő okozója.

E papír mindamellert, hogy oly kiváló tulajdonokkal bír, s Japánban a legkülönbözőbb ipari czélokra használják, Európában eddig még kevésbé ismeretes, sőt a rendes kereskedelmi cikkek közé sincsen fölvéve.

Alkatrészét a szeder-cserje képezi, melyből technikailag, præparálás útján készíti a tokioi japáni udvari papírgyár.* Tehát nem tisztán vegyészileg s egészen más eljárással, mint a felső-ausztriai papírgyár fenyő-rostonyából

* Érdekesen hangzik az európai fülnek a gyárijegy: MANUFACTURED AT SHIOSHIBU INSATSU-KIOKU TOKIO-JAPAN.

(cellulose) előállított anyaga. (Egy berlini chemikus által föltalált ez eljárást az új magyar papirgyár-részvénytársaság is fel fogja használni, e célból már berendezéseket tévén.) A gyárból különféle színben, egy méter széles és két méter hosszú darabokban kerül forgalomba. Rendkívüli tartóssága s egyéb előnyeikhez képest a bőrnek csak feleárába kerül. Külsejére egészen a nagyobb szemcséjű bőrhöz hasonlít, sőt fonák oldala is oly finom, mint a jóféle szattyáné. Apró darabokra fosztogatva, a selyembubóéhoz hasonló szálakat ereszt.

A könyvkiállításon, kötése által is, méltó feltűnést keltett a *drezdai Corvin-codex*. Ezen XV. századbeli préselt bőrkötésnek gyönyörű díszítését adjuk táblánkon kisebbitett, de hű utanzatban, azon különbséggel, hogy a mi az eredetin fekete, nálunk arany, a mi arany, az nálunk aluminium. A corvinák széthurczolásakor azoknak egy részére az új tulajdonosok az eredeti czimert kivakarva vagy leragasztva, saját czimeröket biggyesztették rájuk. Így a drezdaira is, melyre aztán, legalább a mi utanzatunkon, a cseh oroszán helyére visszahódítottuk a magyar czimert.

Könyvünk külseje, míg egyrészt bizonyosságot ad a távol Kelet ipari előhaladottságáról, másrészt hazánk újabb szellemi életének egyik kiváló mozzanatáról, a múlt évben tartott országos könyvkiállításról, nyújt némi emléket.

Ács Mihály.

HIRDETÉSEK.

THIRD EDITION

KEDVEZŐ FIZETÉSI FÖLTÉTELEK.

Tyomdai berendezéseket, mindennemű gépekkel és eszközökkel; továbbá a legújabb és legizlésebb kenyér-, dísz- és czimbetűket, részlmákat és sarkokat, körzeteket és ékítéseket szállítanak

RASY J. F. ÉS TÁRSJA

BÉCS, V, GRIESGASSE 10.

Amerikai gyorsajtók, papírvágó gépek, tömöntődei készülékek, lyukasztó gépek, simító ajtók, correcturalévoncó készülékek; használt, jó karban levő gyors- és kézi sajtók mindig készletben tartatnak.

SZABADALMAZOTT FORMÁZÁRÓ KÉSZÜLÉKEKET, SÁRGARÉZ FALRAGASZ-BETŰKET,
KOVÁCSOLT VASBÓL VALÓ ŰR- ÉS FORMASTÉGEKET.

BALLAGI ALADÁR :
A MAGYAR NYOMDÁSZAT

TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉSE.

Egy porszem művelődéstörténetünk nagy épületéhez akarna lenni e munkánk, melyen oly figyelemmel, annyi gondnal, s oly szeretettel dolgozánk. Úgy beleéltük magunkat e műipar történelmébe, hogy munkásainak örömét-bánatát a magunkévá tettük. Érzéseinket összefontuk az ő érzéseikkel, gondolataink nyomon követték az ő gondolkodásmódjukat, képzelmünkkel odatapadtunk az ő élményeik közé, s melléjük sorakoztunk valamennyi ellenségeikkel szemben.

Felöleltük a magyar nyomdászat egész történelmét, sőt többet annál. Nemcsak a mi körül az emlékezet nimbusa fénylik, a mely élet körülötünk hullámszik, hanem azt is vizsgálódásaink körébe vontuk, a mit a jóhiszemű remény mintegy tündér-álomban szemlél, vagy legalább látni vél.

Igyekezünk mindezt a szó igaz értelmében feldolgozni.

Ennélfogva kútfő-tanulmányon alapúlt jelen értekezésünk feladata: művelődés- és irodalomtörténetünk egyik rég érzett hiányának kipótlása. Ideje, hogy végre megismerjük nyomdászatunk történetét; mert mindaz, a mi eddigelé e tárgyban íratott, e műiparunknak vagy csak rövid időszakra menő multját vette fel, vagy épen csak egy nyomdát.

Szakértők bizonyára annyi újat fognak találni e munkában, hogy haszonnal olvashatják.

NYOMDAI FÖLSZERELÉSEK.

FISCHER ÉS MIKA

BETŰÖNTÖDÉJE BUDAPEST KIRÁLY-UTCZA 88

AJÁNlja NAGY VÁLASZTÉKÚ S FOLYTONOS KÉSZLETBEN TARTOTT LEGÚJABB

KÖNYV- ÉS CZÍMIRÁSAIT

SZERB ÉS HÉBER BETŰKET, KÖRZETEKET ÉS KIZÁRÁSOKAT;
TOVÁBBÁ
NYOMDAI SZERELVÉNYEKET, BETŰSZEKRÉNYEKET, ÁLLVÁNYOKAT.

LEGGYORSABBAN ÉS LEGJOBB MINŐSÉGBEN KIÁLLÍTVÁ.

ELVÁLLAL IGEN JUTÁNYOS ÁRON EGÉSZ NYOMDAI BERENDEZÉSEKET.

ALAPÍTTATOTT 1875. **GYÁR ÉS TELLEP**

ALAPÍTTATOTT 1875.

KÖNYVNYOMDAI, KÖNYVOMDAI ÉS KÖNYVKÖTÉSZETI GÉPEK ÉS KELLÉKEKBŐL.

Könyvnyomdák berendezése legkedvezőbb feltételek mellett.

DESSAUER MIKSA

V., FŐ-ÚT 14. SZ. BUDAPESTEN V., FŐ-ÚT 14. SZ.

KÖNYV- ÉS KÖNYVOMDAI GYORSSAJTÓKAT, AMERIKAI GYORSSAJTÓKAT, PAPIRVÁGÓ, PAKOLÓ,
SIMÍTÓ ÉS LYUKASZTÓ GÉPEKET, LEZEMZOLLÓKAT, BETŰSZEKRENYEKET, HAJÓKAT, SZORZÓKAT
STB. EFÉLÉKET GYÁRI ÁRAKON.

AMER. HENGERANYAG, FRANCZIA GÉPSZALAGOK ÉS KEVERT SZAPPANLUG KITŰNŐ MINŐSÉGBEN.

GE. LORILLEUX & COMP.

PÁRISI KÖNYV- ÉS KÖNYVOMDAI FESTÉKGYÁRÁNAK MAGYARORSZÁGI RAKTÁRA.

Használt könyv-, könyvomdai és könyvkötődei gépek vételi és eladása.

NYOMDAI FESTÉKEK GYÁRA.

GEBR. JÄNECKE & FR. SCHNEEMANN

ALAPÍTOTT 1843-BAN. HANNOVER. KITÜNTETVE 12 ÉREMMEL.

Reklame és színes leslék és kenevélés

könyv-, kő- és réznyomásra, jótállás mellett, a legkitünőbb minőségben.

ÁRJEGYZÉKEK ÉS FESTÉK-PRÓBANYOMATOK INGYEN ÉS DÍJMENTESEN KÜLDETNEK.

RAKTÁR AZ OSZTRÁK-MAGYAR BIRODALOM RÉSZÉRE:

Schwöckl Főzsefue! Dicsben, Harbargasse 8.

A BETŰANYVAG
A LEGJOBB MINŐSÉGŰ

BETŰÖNTÖDE

A BETŰANYVAG
A LEGJOBB MINŐSÉGŰ

GALVÁN MÁSOLÓ- ÉS VÉSŐINTÉZET, RÉZLINIAGYÁR, TÖMÖNTÖDE.

KEDVEZŐ
FIZETÉSI
MÓDOZAT

POLLAK J.

KEDVEZŐ
FIZETÉSI
MÓDOZAT

II. KLANGGASSE 1. BÉCSBEN SAJÁT HÁZÁBAN.

TELJES NYOMDAI BERENDEZÉSEK

MINDENMŰ GÉPEK- ÉS ESZKÖZÖK-, VALAMINT BÁRMILY NYELVŰ BETŰKKEL
A LEGRÖVIDEBB IDŐ ALATT SZÁLLÍTTATNAK.

HÉBER ÉS KELETI BETŰFAJOK NAGY VÁLASZTÉKBAN VANNAK.

Amerikai Gyorsrajtok, Papírvágó és Lyukasztó Gépek Naktára.

HARTLEBEN A. KIADÁSÁBAN BÉCSBEN.

Illustrierte Geschichte der

UCHDRUK- KERKUNST.

Mit besonderer Berücksichtigung ihrer technischen Entwicklung bis zur Gegenwart.

Von Karl Faulmann.

Mit 14 Tafeln in Farbendruck, 12 Beilagen und 380 in den

Text gedruckten Illustrationen, Schriftzeichen und Schriftproben. 52 Bogen. Lexikon-Octav. Eleganteste Ausstattung.

In zwei Halbbänden à fl. 3.75. In einem Bande geh. fl. 7.50.

In einem Prachtbände fl. 9. Auch in 25 Lieferungen à 30 kr.

Illustr. Culturgeschichte für Leser

aller Stände. Von Karl Faulmann. Mit 14 Tafeln in Farbendruck, 4 Facsimile-Beilagen und 279 in den Text gedruckten Illustrationen. 41 Bogen. Groß-Octav. In zwei

Halbbänden à fl. 3. In einem Bande geheftet fl. 6. In einem Prachtbände fl. 7.50. Auch in 20 Lieferungen à 30 kr.

Illustrierte Geschichte der Schrift.

Populär-wissenschaftliche Darstellung der Entstehung der Schrift, der Sprache und der Bahlen, sowie der Schriftsysteme aller Völker der Erde. Von Karl Faulmann.

Mit 15 Tafeln in Farben- und Condruck und vielen in den Text gedruckten Schriftzeichen, Schriftproben und Inschriften. 41 Bogen. Groß-Octav. In zwei Halbbänden à fl. 3.

In einem Bande geheftet fl. 6. In einem Prachtbände fl. 7.50.

Auch in 20 Lieferungen à 30 kr.

A. HARTLEBEN'S VERLAG IN WIEN.